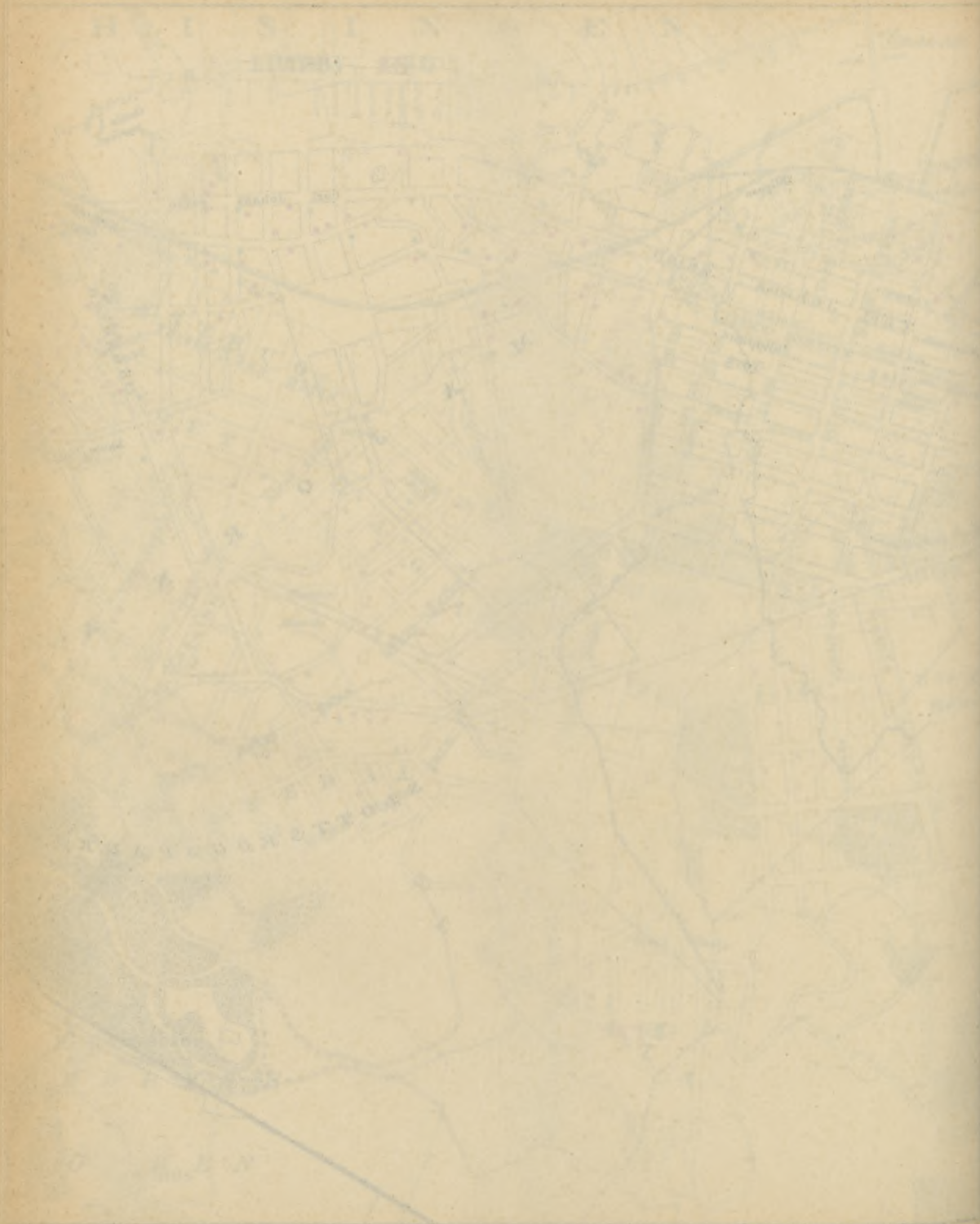

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

**GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE**

FÖR

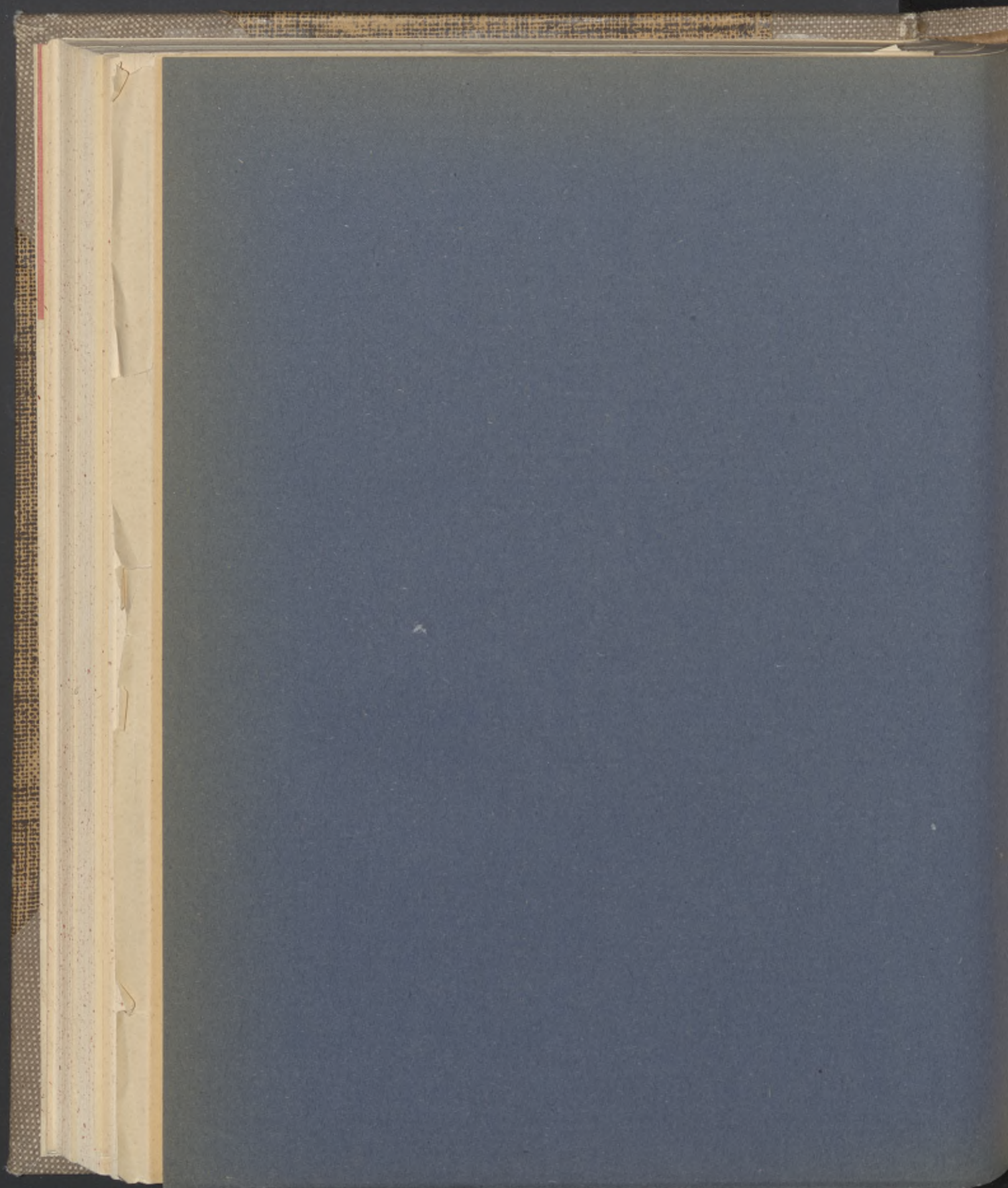
1909

UTARBETAD AF

KARL JOH. GEZELIUS
FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG 1910
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
(AFD. BONNIERS)

GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1909

UTARBETAD AF

KARL JOH. GEZELIUS

FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORGS
HÄLSÖVÄRDENÅMNS
ÄRSBERÄTTELSE

1903

ÅR 1903

Innehåll.

I Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar..... sid. 1

II Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för år 1909 får Hälsovårdsnämnden åberopa det af Förste Stadsläkaren Karl Joh. Gezelius utarbetade samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som, jämte tillhörande bilagor, härmed öfverlämnas.

Göteborg i Maj 1910.

På Hälsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

B. Lindberg.

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin arbetsattest för år 1909 får Hälsovårdsnämnden
åberopa det af Förste Stadsläkaren Karl Joh. Gezelus utarbetade
samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som
jämte tillhörande bilagor, härmed överlämnas.

Göteborg i Maj 1910.

På Hälsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

E. Lindberg.

Förteckning Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar.....	sid. 1
II. Hälsovården:	
a) Stadsgrundens renhållning.....	» 6
b) Vattenledningen	» 7
c) Bostäder, nybyggnader etc.	» 8
d) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning	» 8
e) Matvarukontrollen:	
Stadsveterinärens årsberättelser	» 12
f) Kemiska analyser:	
Stadskemistens årsberättelse	» 16
g) Andra ärenden	» 29
III. Sjukvården	» 31
IV. Befolkning och dödlighet.....	» 39
V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	» 40

11. Befolkningens förändring i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1909.

12. Dödsfall och dödlighet för män och bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1905—1909.

13. Dödligheten inom Göteborg år 1909 för olika stadsdelar bland samtalskrifna befolkningen.

14. Översikt af meteorologiska observationerna i Göteborg 1909.

15. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1909.

16. Översikt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1905—1909.

17. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1909, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

Innehåll.

I Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inläggningar sid 1

II Hälsovården:

- a) Stadsstyrelsens redovisning 6
- b) Vattenledningen 7
- c) Bostäder, nypyggnader etc. 8
- d) Vissa åtgärder till förbättrande af smittsamma sjukdomars spridning 8

e) Matvaruskontrollen:

- Stadsstyrelsens årsberättelser 12
- f) Kemiska analyser:

- Stadskommitténs årsberättelse 16
- g) Andra ärenden 29

III Sjukvården 31

IV Befolkning och dödlighet 39

V Vabsterik, gånghäls sjukdomar och dödsorsaker 40

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redgörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1909.
- » 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1909, samt stall, fähus och svinstia i hvarje stadsdel.
 - » 3. Af Göteborgs hälsopolis under år 1909 verkställda beslag å födoämnen.
 - » 4. Uppgift å under år 1909 i offentliga slakthuset och å dess köttbesiktningabyråer undersökta djurkroppar.
 - » 5. Besiktning af från utrikes ort införda köttvaror år 1909.
 - » 6. Uppgift å charkuteriverkstäder samt handelslokaler för kött, fläsk och charkuterivaror i Göteborg vid slutet af år 1909.
 - » 7. Uppgift å bagerierna i Göteborg vid slutet af år 1909.
 - » 8. Uppgift å mjölkförsäljningslokaler i Göteborg vid slutet af år 1909.
 - » 9. Öfversikt af födda i Göteborg år 1909, med fördelning på månader.
 - » 10. Öfversikt af födda i Göteborg år 1909, med fördelning på församlingar.
 - » 11. Befolkningens rörlighet i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1909.
 - » 12. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1905—1909.
 - » 13. Dödligheten inom Göteborg år 1909 för olika stadsdelar bland mantalsskrifna befolkningen.
 - » 14. Öfversikt af meteorologiska observationerna i Göteborg 1909.
 - » 15. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1909.
 - » 16. Öfversikt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1905—1909.
 - » 17. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1909, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

- Tab. 18. Gängse sjukdomar i Göteborg år 1909, fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.
- » 19. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg kyrkoskrifna, inom och utom staden aflidna (efter ålder och kön).
 - » 20. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg kyrkoskrifna, inom och utom staden aflidna; (fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal).
 - » 21. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.
 - » 22. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrifna, som år 1909 aflidit utom staden.
 - » 23. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.
 - » 24. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar årligen 1905—1909, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.
 - » 25. Jämförande öfversikt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1900—1909.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar.

Till ledamöter af *Hälsovårdsnämnden* för åren 1909—10 utsågo stadsfullmäktige handlandena Otto Platin och Gustaf Olson, den senare såsom suppleant.

Nämndens ordinarie ledamöter hafva därför under året utgjorts af fördelningsläkaren d:r *Carl Lamberg* ordf., arkitekten *Ernst Krüger* v. ordf., handl. *Otto Platin* kassaförvaltare, *Förste Stadsläkaren*, *Polismästaren*, stadsnotarien *Hans Hult* och kaptenen *Th. Glosemeijer*.

Med anledning däraf att fabrikören John Sjöberg, som från år 1887 varit ledamot och kassaförvaltare i Nämnden, med 1908 års utgång afgick från detta sitt hedersuppdrag, beslöt Hälsovårdsnämnden att till sitt protokoll anteckna sin förbindliga tacksamhet till herr Sjöberg för det i alla afseenden utomordentliga sätt, hvarpå han under denna långa tid skött det ansvarsfulla uppdraget som Nämndens kassaförvaltare och för det stora intresse, hvarmed han deltagit i Nämndens arbeten.

Nämnden har under året haft 14 sammanträden, och hafva därvid behandlade ärenden registrerats i 269 paragrafer. Enligt diariet inkommo 493 skrivelser och enligt brevböckerna utgingo 162. Härtill kommer ett stort antal ansökningar och tillståndsbevis för idkande af handel med charkuterivaror och mjölk, hvilka handlingar föras i särskildt register af Stadsveterinären.

På grund af behof af ökad utrymme ingick Hälsovårdsnämnden den 5 maj till Drätselkammaren med begäran om ytterligare lokaler i Stadshuset att ställas till Nämndens disposition snarast möjligt; ärendet blef emellertid icke slutbehandladt hos denna styrelse före årsskiftet.

Distriktsläkarne.

Förordnande såsom distriktsläkare har förnyats på 3 år från 1 jan. 1910 för Med. Lic. Gustaf Elander, Joh. Ahlfors och Cl. Gust. Warholm, alla förut-

varande distriktsläkare. Fyra af distriktsläkarne hafva under året åtnjutit tjänstledighet på grund af sjukdom under tid vexlande från tre till sex veckor.

Epidemisjukhuset.

Förordnandet för Med. Lic. Hj. Wennerberg att vara öfverläkare vid sjukhuset förnyades för en tid af 3 år från den 1 juli.

Under tjänstledighet för biträdande läkaren J. Arfwedson 1 jan.—1 april tjänstgjorde Med. kand. Th. Cederberg, samt under ledighet för samme på grund af sjukdom tiden 15—29 juli tjänstgjorde Med. Lic. Erik Belfrage.

Genom beslut af 16 sept. hafva Stadsfullmäktige medgifvit att å Epidemisjukhuset finge tillsvidare och efter närmare öfverenskommelse med Hälsovårdsnämnden anordnas kurser för med. kandidater för deras undervisning i epidemiska sjukdomars igenkännande och behandling, med rätt för dem att vid sjukhuset erhålla fri bostad, i den mån sådan kunde dem beredas, samt kost mot ersättning, som af Hälsovårdsnämnden bestämdes, dock under villkor att ersättning för det ökade arbete, som genom påkallade undervisningen orsakades sjukhusets öfverläkare, skulle utgå af statsverket med ett belopp af 1,000 kr. årligen, därest kursdeltagarnes antal under året ej öfverstigit 16, samt med 60 kr. för hvarje deltagare, om antalet öfverstigit 16.

För utförande af en ny matvarukällare har Nämnden anslagit ett belopp af 1,200 kr.

Vården å allmän sal å Epidemisjukhuset har härstädes alltid varit kostnadsfri. Då det emellertid stundom händer att äfven mycket välbergade, som själfva eller för sina barn önska plats å allmän afdelning, icke för att undgå kostnader utan af andra orsaker, och som då vilja erlægga afgift, icke ha tillfälle därtill, ingick Hälsovårdsnämnden till Stadsfullmäktige med begäran att i sådana fall få upptaga en afgift af 75 öre om dagen. Stadsfullmäktige afslog emellertid denna begäran genom beslut 28 oktober.

På grund af den relativt ringa utbredningen af farsotssjukdomar under året kunde en paviljong inom sjukhuset från den 1 april upplåtas för vård af lungotssjuka barn och har denna afdelning sedan dess hela året varit belagd.

Redogörelse för sjukvården och för sjukhusets ekonomiska förvaltning återfinnes under kapitlet sjukvården, till hvilket hänvisas.

Hemmet för lungotssjuka.

Inga förändringar ifråga om sjukhusets organisation ha vidtagits. Från år 1910 har af Stadsfullmäktige fastställts en afgift af 75 öre om dagen för patienter.

ter, som ej äro medellösa eller mindre bemedlade. För sjukvård och ekonomi redogöres under kap. sjukvården.

Lungotssjukhuset vid Källtorp.

Sedan såsom af föregående årsberättelse framgick stadsfullmäktige återremitterat det af Hälsovårdsnämnden framlagda förslaget till lungotssjukhus, har under året ett helt och hållet nytt förslag utarbetats af Nämndens beredning i ärendet, hvilket förslag öfverlämnades till Stadsfullmäktige den 28 oktober. Sedan Drätselkammaren yttrat sig öfver detsamma, beslöto Stadsfullmäktige den 16 dec. att ett lungotssjukhus med tillhörande byggnader, beräknadt för 188 patienter, jämte ledningar för vatten, aflopp och belysning, skulle uppföras för en beräknad kostnad af 764,000 kr.; att byggnaderna skulle förses med inventarier m. m. för en beräknad kostnad af 64,000 kr.; att ett statsbidrag af 162,000 kr. skulle begäras; att innan anstaltens byggande påbörjas, entreprenad-ansbud skulle införskaffas å samtliga arbeten för anstaltens försättande i fullt färdigt skick och att för den händelse därvid befundes att kostnaderna för anstaltens öfverstege de i föreliggande kostnadsförslag beräknade, ärendet skulle af Hälsovårdsnämnden åter underställas Stadsfullmäktiges pröfning.

För bestridande af kostnaderna funnos tillgängliga dels anslaget ur Renströmska fonden, uppgående till cirka 397,500 kr. och dels det af Stadsfullmäktige den 30 maj 1907 för bekämpande af tuberkulosen anvisade anslaget af 200,000 kr. Vidare beräknades ett statsbidrag af 162,000 kr., i hvilket fall utöfver redan beviljade medel skulle för anstaltens uppförande och inredning erfordras ett anslag af stadskassan af 68,500 kr. (i St.-F. handl. n:o 226 står feltryck 88,500 kr.).

Då emellertid en lång tid ännu återstod, innan detta sjukhus kunde disponeras för sitt ändamål, och behovet af sjukplatser för de tuberkulösa gjorde sig starkt gällande, ingick Hälsovårdsnämnden den 8 sept. till Stadsfullmäktige med begäran att, sedan konvalescenthemmet vid Sprängkullsgatan efter utrymning den 1 jan. 1910 af Sahlgrenska sjukhusets där förlagda afdelning blifvit ledig, få disponera fastigheten för vård af lungotssjuka. Drätselkammaren, till hvilken ärendet remitterades, behandlade icke ärendet före årsskiftet.

Uppagningsanstalten för sinnessjuka.

Sedan från byggnadskommittén för denna sjukafdelning anmälts, att anstalten vore färdig att tagas i bruk i början af februari månad, började afdelningen så småningom att beläggas. En del svårigheter hafva under året mött med att klargöra, hvilka patienter som äro berättigade att vid förekommande ledighet få inträde på afdelningen, och begagnar jag tillfället att ännu

en gång upprepa att afdelningen är afsedd för akut sinnessjuka i Göteborg hemortsberättigade, som enligt läkares intyg äro i trängande behof af vård åt hospital.

På hemställan af Hälsovårdsnämnden beslöto Stadsfullmäktige att från och med år 1910 nedsätta afgiften för mindre bemedlade till 1 kr. om dagen, bemedlade betala 2 kr. och obemedlade vårdas på Hälsovårdsnämndens bekostnad. För hvarje patient betalar Nämnden 2 kr. pr dag till staten.

Poliklinikerna.

I polikliniklokalerna i Gamla Sahlgrenska sjukhuset har under året åt stadens medellöse fortfarande meddelats kostnadsfri läkarebehandling i kvinno-sjukdomar, ögonsjukdomar och tandsjukdomar. Sjukgymnastik och massage har gifvits där kostnadsfritt under 8 månader af året. Polikliniken för mag-sjukdomar har upphört.

Från den 1 april öppnades en afdelning för medellösa patienter, lidande af sjukdomar i öron, näsa eller svalg, och antogs till läkare vid denna afdelning Med. Lic. Th. Sellgren mot ett arvode, som i likhet med för öfriga poliklinik-läkare är gällande, utgår med 500 kr. pr år.

Behovvet af en sådan poliklinik gjorde sig i synnerhet gällande sedan polikliniken för folkskolebarn på detta ställe öppnats i augusti 1908.

Sjuktransportväsendet.

Under året hafva 1,165 transporter verkställt, af hvilka 563 gällt medellösa och sålunda verkställt gratis, under det att för transport af 602 bemedlade patienter afgifter till sammanlagdt belopp af 1,902:50 kr erlagts. Utgifterna för transportväsendet ha uppgått till 5,904 kr., med följande hufvudposter: 2 nya hästar å 950 kr., en ny transportvagn 1,775 kr., fullständig reparation af en vagn 948 kr. samt ersättning för utfodring o. d. af hästarna 905 kr.

Transportvagnarna ha varit upptagna under sammanlagdt 1,226 timmar samt därunder gått 8,369 kilometer.

Matvarukontrollen.

Sedan, såsom af föregående berättelse framgick, den nya matvarustadgan den 9 nov. 1908 af Konungens Befalln.-hafvande fastställt att lända till efterrättelse från den 1 april 1909, utarbetades och antogs af Nämnden den 17 mars specialföreskrifter i enlighet med § 16 af denna stadga. Med anledning af besvär, anförda öfver K. Bef.-hafvandes fastställelse af sagda stadga dels af Björlanda och Tufve socknars kommunalstämma, dels af landtbruksklubben i

Göteborg har Nämndens yttrande inforrats och afgifvits resp. 10 febr. och 7 april.

Till stadsveterinär antogs den 10 febr. sanitetsveterinären vid offentliga slakthuset i Göteborg Christian Wadstein med tjänstgöringsskyldighet från den 1 mars, och skulle för honom tillämpas de nya aflöningsbestämmelser, som af Stadsfullmäktige den 22 dec. 1908 antagits.

Angående matvarukontrollen hänvisas till Stadsveterinärens längre fram intagna berättelse.

Vaccinationen.

Den kostnadsfria offentliga vaccinationen, som verkställes af trenne af Hälsovårdsnämnden aflönade läkare utslutande med animal vaccin, har fortgått från medio af maj till medio af juli månader samt under september månad. Rapport öfver vaccinatörernas verksamhet lämnas i ett följande kapitel.

Fosterbarnvården.

Vid 1909 års ingång stodo 926 fosterbarn under 7 års ålder under tillsyn. Under året nyanmälades 413 barn och hafva 370 afförts. Af dessa hafva 71 uppnått 7 års ålder, 159 hafva återtagits af föräldrar eller andra målsmän, 19 hafva omhändertagits af fattigvården, 13 intagits å barnhem, 3 upptagits af enskilda personer till vård utan ersättning, 63 flyttat från staden samt 42 aflidit, af hvilka 27 under 1 års ålder.

Vid årets slut kvarstodo 969 barn.

Från 11 hem ha fosterbarn måst aflägnas och förbud för dessa hem utfärdats att vidare mottaga fosterbarn. 2 personer ha af polisdomstolen ådömts böter för uraktlåtenhet att anmäla fosterbarn och 1 person för uraktlåtenhet att anmäla flyttning.

Hälsopolisen.

Till ordinarie tillsyningsman har från den 1 mars antagits Carl Aug. Mård. En summarisk redogörelse för hälsopolisens verksamhet återfinnes i Tab. 1. Ett större antal anmärkta felaktigheter hafva efter anmaning af hälsopolisen, hvilken anmaning i allmänhet göres skriftlig efter fastställt formulär, blifvit afhjälpta utan att Hälsovårdsnämnden behöft ingripa. Så ha t. ex. 241 felaktigheter, som anmärkts mot gårdar, blifvit afhjälpta, afträden ha i 261 fall för- anledt anmärkning, 174 pissoarer varit bristfälliga, stall i 101 fall samt svin- och fähus i resp. 49 och 33 fall behöft iordningställas. Bagerier samt alla försäljningsställen och upplagsplatser för matvaror ha på grund af den nya

matvarustagdans tillämpande varit underkastade särskild revision, för att kunna bringas i öfverensstämmelse med stadgans föreskrifter.

Minderårige i fabriker och handverk.

Tillsynen öfver dessa fullgöras i enlighet med lagen af den 10 oktober 1900 och kgl. förordningen af 18 nov. 1881. Den Nämnden åliggande granskningen af registerböckerna öfver de i fabrik anställda minderårige har under året utförts af därtill särskildt af Nämnden förordnade tillsyningsmän, olika för stadens olika distrikt.

II. Hälsovården.

a) Stadsgrundens renhållning.

Stadens *renhållningsstyrelse* ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 2,930 fastigheter, hvilka erlagt en renhållningsafgift af kronor 283,639: 24. Under året såldes gödningsämnen för kronor 95,711: 46. Under föregående fem år har styrelsens verksamhet omfattat följande antal egendomar: år 1904 — 2,970, år 1905 — 3,040, år 1906 — 3,107, år 1907 — 3,163 samt år 1908 — 3,015.

Renhållningsanordningarna inom olika stadsdelar framgå af Tab. 2, som visar, att antalet egendomar, där renhållningsstyrelsen ej ombesörjer renhållningen, uppgår till 1,608 mot 1,292 under år 1907 och 1,417 under 1908.

Inom 3,653 egendomar uppsamlas latrinen i kistor, af hvilka 3,573 voro flyttbara samt ställda på cementplan, inom 851 i spänner samt inom 73 i grop, af hvilka 72 inom Lundby utanför det egentliga stadsområdet.

Såsom tillblandningsämnen till latrinen användes kalk inom 887, torfmuil inom 3,312 samt aska inom 123, utan blandning behandlas latrinen inom 232 egendomar, af hvilka 205 inom Lundby.

Urinkurar på gårdar förefunnos till antal 3,248 och underjordiskt aflopp från 3,893 gårdar. Uppsamling af sopor och afskräde skedde inom 3,941 egendomar i täta baljor på cementplan, af hvilka 3,225 voro försedda med underjordiskt aflopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 317 egendomar i ej flyttbara kärl, inom 12 i latrinkistorna, inom 21 i vagn samt blott i köken inom 32.

Utaf 442 stall, 188 fähus och 176 svinhus hade sammanlagt 343 underjordiskt aflopp.

Renhållningsanordningarne hafva af hälsopolisen öfvervakats genom 48,594 besök i gårdarne.

Vid tillsynen öfver afträdesinrättningarne hafva anmärkningar i 111 fall måst göras mot afträdeskistornas beskaffenhet, i 52 fall mot sopbaljorna, i 74 fall mot cementplanen samt i 26 fall mot rälsanordningarne.

Vattenklosetter voro vid årets slut införda i 56 fastigheter.

Kloakledningarne hafva under året utvidgats med 840 meter allmänna rörledningar samt 54 gatubrunnar.

Vid 1909 års slut funnos af staden utförda:

allmänna ledningar	117,674 meter
sidoledningar	60,989 »
gatubrunnar	4,101 st.
nedstigningsbrunnar	695 »
ventilationsbrunnar	1,261 »
spolningsluckor	142 »
afstängningsluckor	8 »

b) **Vattenledningen.** (Kapten T. Glosemeijer).

Antal serviser, som vid årets början utgjorde 3,842, har under året ökats med 31.

Rörnätets längd har ökats med 4,875 meter och utgjorde vid årets slut 162,450 meter.

Vid Delsjön har filtreringen fortgått dygnet om under hela året med en filterhastighet af i medeltal 3,15 meter i dygnet och ett maximum af 4,82 m vid tillfällen, då ett filter för rensning varit satt ur verksamhet.

De täckta filterna vid Alelyckan, älfvatten, ha likaledes varit i verksamhet hela året med undantag af c:a 14 dagar då filterna varit satta ur tjänstgöring för luftning af filterbädden. Antalet bakteriekolonier pr cm^3 vatten har utgjort i det ofiltrerade vattnet medium 1,631 och maximum 8,615, under det att i det efter filtreringen använda vattnet medeltalet varit 48 samt antalet pr cm^3 i 22 fall öfverskridit 100, maximum 183.

Filterhastigheten har varit i medeltal 0,82 meter per dygn.

Naturfilterna vid Lerjeholm. Till pumpbrunnen har under hela året lämnats vatten dels från den större grundvattenbrunnen, dels från 18 st. af de 20 äldre rörbrunnarna.

Af grundvatten har under året användts sammanlagdt 1,510,246 m^3 .

Af i luftningsbassängen tagna 286 prof hafva 183 visat sig fria från bakterier, 98 hafva visat 1—5 bakteriekolonier per cm^3 vatten, 5 prof 6—10 kolonier samt intet prof mer än 10.

Vid *Delsjön* utgjorde årets nederbörd 1,033 mm., motsvarande en vattentillgång af 9,442 millioner m³. då sjöns nederbördsområde beräknas till 914 har. Vid årets slut var *Delsjöns* vattenstånd + 77,53 mot 76,64 eller 0,89 m. högre än vid 1908 års slut, hvadan således under året i sjön magasinerats en vattentillgång af 1,510 millioner m³. Af vattentillgången har i staden konsumerats c:a 41 %, magasinerats i sjön c:a 16 %, aftappats c:a 5 % samt förlorats genom avdunstning c:a 38 %.

Den totala vattenförbrukningen har under året uppgått till 5,822 millioner m³, af hvilken mängd 66 % utgjort *Delsjövatten*, 26 % grundvatten och 8 % älfvatten.

Medelförbrukningen per konsument och dygn uppgår till c:a 103 liter, som approximativt kunna fördelas på hushållet 69 liter, för industriella ändamål 27 liter, samt för allmänna ändamål 7 liter.

Årets kostnader för drift och underhåll hafva i rundt tal utgjort 225,600 kronor eller 3,87 öre pr m³ förbrukadt vatten.

Med ränte- och amorteringskostnader å anläggningskapitalet uppgår kostnaden per m³ vatten till 8,57 öre.

c) Bostäder, nybyggnader etc.

Byggnadsverksamheten under året har att uppvisa 48 nybyggda bostadshus (21 af sten och 27 af trä) samt 28 magasins- och fabriksbyggnader. 49 äldre hus ha varit underkastade ombyggnad.

Genom denna byggnadsverksamhet hafva 1,244 bostadsrum, 662 kök och 232 handelslokaler m. m. tillkommit.

Å andra sidan hafva 17 hus innehållande 170 rum, 73 kök och 5 butiks-lägenheter blifvit nedrifna samt 2 bostadsrum utrymda.

Från årets byggnadsbesiktningar, vid hvilka Förste Stadsläkaren å Nämndens vägnar deltagit vid afsyning af 31 bostadsfastigheter, är att anteckna: I åtskilliga lägenheter, särskildt i smålägenheterna i landshöfdingehusens trävåningar, saknades väggventiler: ägaren till en sådan fastighet gaf på gjord anmärkning uttryck åt sin uppfattning i saken på följande sätt: »Ventiler i små lägenheter behöfvas ej, de endast missbrukas där.» I fastigheten N:o 28 Litt. E. 15 Roten voro i den s. k. källarvåningen 2 bostadslägenheter på rum och kök fullständigt inredda och var till den ena af dessa lägenheter ett mörkt sofrum anordnad.

d) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.

I Tab. 15 redogöres för de under året anmälda fall af *smittosamma sjukdomar*, om hvilkas förekomst hvarje praktiserande läkare är skyldig underrätta Hälsovårdsnämnden.

Hälsovårdsnämndens bakteriologiska laboratorium (D:r Göthlin). Antalet bakteriologiska undersökningar under året utgjorde 1,415.

Af dessa voro 836 prof på difteri för stadens räkning med 119 pos. och 717 neg. resultat, 67 tyfoidundersökningar utfördes, däraf 27 med pos. och 40 med neg. resultat. På tuberkelbaciller undersöktes 189 prof, på gonokocker 6, på aktinomykos 8 samt dessutom verkställdes diverse undersökningar för staden och orter belägna utom staden till antal af 309.

Desinfektion af bostäder. Sedan anmälan om fall af smittosam sjukdom inkommit, göras af Nämndens desinfektörer besök i den sjukes bostad, hvarvid för hvarje fall lämpade desinfektionsåtgärder vidtagas, och lägges därvid särskild vikt vid att af den sjuke användt linne och sängutrustning samt golfmattor med största omsorg smittrenas samt att lägenheten grundligt rengöres. På samma gång upptagas noggranna notiser, enligt formulär, afsedda att underlätta spårandet af sjukdomsfallets uppkomstställe. Från förste stadsläkaren meddelas sedan till skolor och hem, huru länge det förbud för skolpliktige samboende att besöka skolan, hvilket förbud af den behandlande läkaren genast meddelats till vidare, skall äga giltighet.

I lägenhet, som varit bebodd af lungotspatient, har efter den sjukes frånfälle, förflyttning till sjukhus eller anmaldt ombyte af bostad, formalindesinfektion enl. Breslau-metoden verkställts i 531 fall.

Sammanlagda antalet desinfektioner, verkställda enligt den ena eller andra metoden, uppgår till 1,428, hvarvid 2,029 rum blifvit underkastade rengöring.

Smittrening af offentligen till salu genom auktionskammaren utbudna *begagnade kläder* har verkställts i 127 fall.

Kostnadsfri *vaccination* med animal vaccin har verkställts af Nämndens vaccinatorer å 1,332 barn, hvarvid i 21 fall utan resultat. Vaccinationerna hafva utförts under tiden 15 maj—15 juli samt under september månad. Fördelningen på församlingar och vaccinator framgår af följande tabell:

	Främmande förs.	Mosaiska förs.	Katolska förs.	Garnisonförs.	Lundby förs.	Gamlestadens förs.	Carl Johans förs.	Masthuggets förs.	Oskar Fredriks förs.	Annedals förs.	Haga förs.	Kristine förs.	Vasa förs.	Domkyrko förs.
D:r Esping	—	—	—	—	211	—	—	—	—	—	—	—	—	—
D:r Hindmarsh	—	—	—	—	—	161	—	—	4	59	13	66	109	38
D:r Livijn	—	—	—	—	—	—	215	141	206	30	44	—	5	2

Af meddelande från depåföreståndaren, länets förste provinsialläkare, som handhar vaccination äfven för Göteborgs stad, framgår att inom staden under året sammanlagdt 2,292 vaccinationer verkstälts, sålunda i 981 fall af andra vaccinatörer än dem, som på Hälsovårdsnämndens bekostnad tillhandagå allmänheten.

Åtgärder mot veneriska sjukdomars spridning (ur andre stadsläkarens årsberättelse).

Vid början af 1909 utgjorde antalet å polisens lista inskrifna sig i staden den uppehållande prostituerade kvinnor..... 72

Under loppet af 1909:

1) återkommo förr inskrifna..... 49

2) blefvo af Poliskammaren ålagda allmän besiktning..... 10

Summa 131

Vid slutet af 1909 voro af de prostituerade kvinnorna afvikna från staden 15

tillsvidare befriade från besiktningsskyldighet 13

häktade eller dömda till tvångsarbete..... 7

intagna å Göteborgs Kvinnohem i Källered 2

» » Frälsningsarméns räddningshem, Södra Vägen 48 1

» » fattigvårdsanstalten Gibraltar 3

kvar vid årets slut (af dessa 5 intagna å Holtermanska sjukhuset) 90

Summa 131

Under året hafva dessutom antalet kvinnor, hvilka på gifven anledning besiktigats, men hvilkas regelmässiga besiktning fått bero på deras framtida uppförande, uppgått till..... 75

af hvilka 33 såsom behäftade med venerisk sjukdom remitterats till Holtermanska sjukhuset.

Antalet verkställda besiktningar har varit 5,338

(mot 6,428 år 1908).

Antalet besiktigade kvinnor 206

(mot 242 år 1908).

Kvinnor, som remitterats till Holtermanska sjukhuset..... 75

af hvilka remitterats en gång 51

och två eller flera gånger 24

så att antalet remisser utgjort 106

(mot 103 år 1908).

Sjukdomstabla:

1909	Dröppel	Sjanker	Syfilis	Bulnad å köns- organen Bubo, Bartholin.	Sår af obestämd natur	Hudsjuk- dom	Summa
Januari	2	1	—	—	—	—	3
Februari	10	—	1	—	1	1	13
Mars	6	—	2	—	1	1	10
April	7	1	3	—	—	1	12
Maj	8	—	—	—	—	5	13
Juni	4	1	—	—	—	2	7
Juli	3	2	4	—	1	—	10
Augusti	—	—	1	1	—	—	2
September	8	—	5	1	—	2	16
Oktober	4	—	—	—	—	2	6
November	2	3	—	—	1	—	6
December	2	1	3	1	—	1	8
Summa	56	9	19	3	4	15	106

I skrivelse af den 22 september 1909 har härvarande Rådhusrätt af Andre Stadsläkaren infortrat utlåtande angående en för tillgrepp åtalad persons sinnestillstånd vid gärningens begående, och afgafs begärda utlåtande den 8 oktober 1909.

Af Polismyndigheterna härstädes hafva som vanligt i ett anseeligt antal fall begärts utlåtanden om och undersökning af personers hälsotillstånd, och hafva dessa i allmänhet remitterats till de olika sjukvårdsinrättningarne.

På Förste Stadsläkarens anmodan har Andre Stadsläkaren under året närvarit vid visitationer å stadens apotek.

Efter förordnande af härvarande Poliskammare hafva under år 1909, 14 rättsmedicinska obduktioner blifvit verkställda. Enligt afgifna utlåtanden hafva dessa fall varit följande:

Af två nyfödda har ett strypts genom snara om halsen och det andra blifvit kväfdt, utan att sättet, hvarpå detta skett, närmre kan angifvas. Ett barn af en månads ålder har blifvit kväfdt troligen genom olyckshändelse. En har ljugit döden genom lungsjukdom i förening med följderna af ett våld å hufvudet, en af förgiftning genom cyankalium och en af sublimatförgiftning, åtta genom förgiftning af koloxid, deraf sju genom kolos och en genom lysgas.

För utfärdande af dödsbevis vid dödsfall af sjukdom, under hvilken läkare-tillsyn ej åtnjutits, eller utlåtanden vid dödsfall genom olyckshändelser eller själfmord, då Poliskammaren ej ansett nödigt, att protokoll uppsatts, hafva 73 obduktioner verkställts.

Antalet besiktningar å lösaktiga kvinnor hafva under året varit betydligt färre än föregående år. Finge man i detta se ett uttryck för minskande af sedeslösheten, vore det lyckligt, men så torde nog icke vara förhållandet. De besiktningsskyldiga kvinnorna, som endast med största svårigheter kunna skaffa sig bostäder och ständigt flytta, då ingen vill och vågar hysa dem hos sig, drifvas, sedan de blifvit afhysta från de lokaler, där de förut haft sitt tillhåll, allt mera ut i förstäderna och intilliggande delar af Örgryte socken, hvarför besiktningsspolisen har betydligt större svårigheter att öfvervaka dem samt få dem att infinna sig vid besiktningarna. Därjämte har iakttagits, att en del unga flickor tydligen utan sysselsättning börjat hålla till kring och på i hamnen ligande fartyg, hvarvid åtskilliga fall af venerisk sjukdom konstaterats såväl hos en del af dessa flickor som ock hos sjömän, hvilka med dem öfvat konsumgånge. Antalet af till Holtermanska sjukhuset med venerisk smitta behäftade insända besiktningsskyldiga kvinnor har äfven oaktadt de minskade besiktningarna varit större än föregående år. En sak, som jag under senare tid haft tillfälle iakttaga, är, att dryckenskapen bland de besiktningsskyldiga kvinnorna i icke ringa grad minskats, tydligen i följd deraf att det icke längre finnas några bostäder, där dylika kvinnor kunna tillhandahålla dem besökande män sprithaltiga drycker och således själfva undgå många tillfällen att inmundiga spirituosa.

e) **Matvarukontrollen** (*stadsveterinär Chr. Wadstein*).

Stadsveterinärtjänsten har under året uppehållits af Veterinär Hj. Hansson under januari och februari månader (på förordnande) samt af Chr. Wadstein som ordinarie från och med den 1 mars.

Den af Konungens Befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län den 9 november 1908 fastställda matvarustadgan för Göteborgs stad började från och med den 1 april 1909 att lända till efterrättelse, och har kontrollen öfver dess efterlevande kräft ett afsevärdt ökad arbetet från hälsovårdspolisens sida. Så hafva i bagerier, charkuterier och korffabriker samt salubodar och upplag för födoämnen (under denna rubrik inrymmas äfven mjölkbutiker) af hälsopolisen verkställts ej mindre än 9,913 flera besiktningar än under föregående år (sammanlagdt 44,745 besiktningar under år 1909).

Det kunde ju förutses, att de nya bestämmelserna skulle i många fall vålla ganska afsevärda svårigheter vid förändringarnes genomförande. Om det också tog sin tid, innan det nya systemet blef så att säga inarbetadt, bör det dock erkännas, att beträffande vederbörande affärsinnehafvare hafva dessa lojalt underkastat sig den nya stadgans föreskrifter. Svårare har det trots upprepade muntliga tillsägelser och skriftliga påminnelser varit att komma till rätta med de landtbor, som förut plägat utminutera mjölk å salutorg, gator och gårdar samt med de landsortsslaktare, hvilka pr järnväg eller båt hitförsända upp

slaktadt kött. Detta framgår också af närstående tablå, hvilken visar antalet af till Poliskammaren gjorda anmälningar samt förseelsernas art.

Antal anmälningar:

för olaga försäljning af mjölk	54 st.
» osnygghet vid transport af födoämnen	46 »
» olaga försäljning af kött	4 »
» hundkreaturs vistande i matvarubutik	1 »

Summa anmälningar 105 st.

Som af Tab. 7 framgår utgjorde vid årsskiftet antalet *bagerier* 195 st. (mot 173 under 1908) och sysselsattes uti dessa 1,180 arbetare.

I de flesta bagerier och brödförsäljningslokaler hafva under året ändringar gjorts för att bringa dem i öfverensstämmelse med matvarustadgans föreskrifter.

Antalet *mjölkförsäljningslokaler* (se Tab. 8) har under året betydligt minskats eller från 524 vid slutet af 1908 till 340 vid motsvarande tid 1909, alltså en reducering på ej mindre än 184 st.

Orsakerna härtill äro att söka i den nya matvarustadgans strängare bestämmelser angående mjölkförsäljningslokalernas beskaffenhet och de varor, hvilka jämte mjölk få i sådana lokaler till salu hållas.

Uti förra årsberättelsen omnämnas, att i 341 butiker var handeln med mjölk och grädde förenad med handel med speceri- och hökerivaror samt i 198 äfven med fotogén; vidare sammanhängde butikslokalen med bostaden i 219 mjölkaffärer. Det refererade torde vara nog att visa, att en grundlig reform var af nöden.

Numera är hvar och en, som i butik eller genom aftappning från slutna kärl vill idka handel med mjölk och grädde, skyldig att därom göra anmälan hos hälsovårdsnämnden, och får lägenhet ej till sådan handel användas med mindre den blifvit af hälsovårdsnämnden godkänd (denna bestämmelse träder dock i sin fulla tillämpning först den 1 april 1910).

Angående lägenhets beskaffenhet och de varor, som jämte mjölk och grädde där få till salu hållas, har i stadgan upptagits ganska detaljerade bestämmelser, då genom dessa den förr vanliga kombinerings af speceri- och mjölkhandel omöjliggjorts, har en följd häraf blifvit, att de s. k. hushållsaffärerna uppdelats så, att där man ansett handeln med specierier m. m. vara förmer än mjölkhandeln, har man afstått från denna senare och å andra sidan, där mjölken varit viktigaste försäljningsvaran och lokalen i öfrigt kunnat godkännas, har affären inrättats för uteslutande handel med mjölk och grädde.

Minskningen af mjölkbutikernas antal med 184 st. kan ju synas ganska afsevärd, men torde i realiteten ej betyda så mycket, ty dels var omsättningen af mjölk i en del af hushållsaffärerna helt obetydlig, dels har det numera blifvit

ganska allmänt, att staden närmast boende landtmän själfva ombesörja distributionen af mjölken till konsumenterna. Genom denna åtgärd samt genom det nu på salutorgen gängse systemet att försälja mjölk på slutna kärl om 1—5 liters rymd, ha också landtmännen skaffat sig utvägar att afyttra sin mjölk, och de köpande stadsborna slipa å sin sida ifrån det extra smutstillskott i mjölken, hvilket de förut vid den osmakliga omhållningsproceduren på torg och gator hade att med säkerhet påräkna.

Fördelningen af mjölkbutikerna på olika ägare (bolag eller privatnehafvare) framgår af närstående tablå.

1 st.	47 butiker
1 »	41 »
1 »	26 »
1 »	25 »
1 »	15 »
1 »	5 »
1 »	4 »
3 » hvardera 3 =	9 »
4 » » 2 =	8 »
160 » » 1 =	160 »
<hr/> 174 st.	<hr/> 340 butiker.

Kontrollerad mjölk. Ansökan om att i enlighet med § 16 i gällande matvarustadga få till Göteborg leverera eller försälja kontrollerad mjölk och grädde har inkommit från 9 gårdar, hvilka samtliga af Hälsovårdsnämnden godkändes som kontroll-ladugårdar. Af dessa har en på grund af försäljning utgått och kvarstodo således vid årets slut 8 st. med ett sammanlagdt djurantal af 710 st. nötkreatur, däraf 416 kor och 294 ungdjur och tjurar. Medelmjölkmängden pr dag uppgick till 2,830 liter. Hela denna kvantitet gick dock ej till Göteborg. Mjölk från kor, som mjölka under 3 kg. pr dag får ej säljas som kontrollmjölk, en del mjölk går åt till förbrukning i resp. hushåll, till kalfföfödning etc., men i hvarje fall tillfördes Göteborg en så stor mängd kontrollmjölk, att den enligt uppgift ej fann afsättning som sådan, utan öfverskottet har försålts som vanlig handelsmjölk. Jag har ansett mig böra påpeka detta förhållande, då det torde kunna ligga exempelvis i sjukhusens intresse att försäkra sig om detta öfverskott af kontrollerad mjölk.

Antalet *köttbutiker* (se Tab. 6) utgjorde vid årsskiftet 255 och charkuteri-verkstäderna 54 st. (mot resp. 253 och 50 näst föregående år). I charkuteri-verkstäderna sysselsattes 134 — nästan utan undantag manliga — arbetare.

I likhet med lokal, där mjölk försäljes, skall äfven lokal för försäljning eller bearbetning af färskt kött af Hälsovårdsnämnden godkännas, innan den får

för sagda ändamål användas. Då emellertid kontrollen öfver köttbutiker och charkuterier äfven förut var ganska sträng och fordringarne på dessa lokalers beskaffenhet voro ganska höga, hafva desamma i allmänhet kunnat godkännas utan att några mera betydande omändringar utaf dem behöft göras. Frånsedt den anmärkningen, som kan göras mot en del äldre charkuteriverkstäder, att kokpannan och rökugnen (med thy åtföljande imma, rök och bränsleupplag) äro placerade i själfva nedskärningsrummet, äro charkuteriverkstäderna öfver hufvud taget snygga, väl ventilerade, försedda med tvättställ i hvarje arbetsrum och med särskilda afklädningsrum eller garderober. Ej någon verkstad med anspråk på properhet saknar marmorskifvor på arbetsborden. De kombinationer af »massa», som en tid tycktes skola komma till heders, hafva åter förvisats dit där de, åtminstone i en charkuteriverkstad, böra höra hemma nämligen på golfvet.

I cirkulär af den 8 dec. 1909 har Hälsovårdsnämnden i enlighet med § 22 mom. a i Matvarustadga för Göteborgs stad till bestämmelserna i nämnda stadga angående handel m. m. med kött och fläsk meddelat följande ytterligare föreskrifter:

»I lägenhet, där färskt rått kött, färskt rått fläsk eller köttfärs — till hvilka ämnen här ej räknas korf, ej heller kött af vildt och fågel — saluhålles, till försäljning bearbetas eller förvaras, få nedanstående varor ej saluhållas eller förvaras:

- varor, som ej äro att anse såsom födoämnen;
- specerier — med undantag af hermetiskt eller på annat sätt lämpligt inneslutna konserver;
- färsk, salt eller torkad fisk — med undantag af s. k. delikatessill;
- ost i större partier;
- rotfrukter och grönsaker i större partier.»

Besiktning af från *utrikes ort införda köttvaror* (se Tab. 5) har under året förekommit i betydligt mindre utsträckning än under föregående år. De besiktigade posternas antal utgjorde 93 med en vikt af sammanlagdt 130,556 kg. Köttvarorna voro i regel af god beskaffenhet och reexport har endast förekommit i 4 fall nämligen 1 post salt hästkött å 200 kg., 2 poster salt nötkött å resp. 75 och 400 kg. samt 1 post salt fårkött å 75 kg.

Tab. 3 utvisar af hälsopolisen gjorda *beslag* å till salu hållna matvaror. Omständigheterna voro dock ej i något af de 84 fallen sådana, att de föranledde till rättslig åtgärd.

Inspektioner af de i stadens närmaste omgifning å landsbygden inom länet belägna *hemslakterierna* hafva gjorts af stadsveterinären jämte en tillsyningsman. I de flesta af dessa slakterier verkställes numera — sedan offentliga slakthusets tillkomst — sällan eller aldrig någon slakt. Af dem, som dock

fortfarande för sådan rörelse användes, påträffades i Partille socken ett, som var synnerligen snuskigt, och i Säve socken likaledes ett, hvarest de sanitära förhållandena voro mindre goda. I båda fallen ingafs rapport om missförhållandena till Hälsovårdsnämnden. Enligt nämndens beslut öfverlämnades rapporten vidare till Konungens Befallningshafvande för att genom dess försorg tillställas vederbörande kommunalnämnder.

Mot ett par slakterier i Fässbergs socken gjordes anmärkning i fråga om inredningen. Väggarne i det ena utgjordes blott af de korsvirket påspikade ytterbräderna, hvarför en grundlig rengöring af väggarne i slakteriet var nästan omöjlig att verkställa, något som också nog samt märktes.

För det andra slakteriet hade ej ens reserverats ett särskildt rum. I ett vagns- och redskapslider hade en plan cementbelagts och apterats till — slakteri.

Som de båda slakteriinnehafvarne voro betänkta på att inom närmaste tid vidtaga ändringar i resp. lokaler gjordes ej någon anmälan om sagda förhållanden till Hälsovårdsnämnden.

f) **Kemiska analyser.** (Stadskemisten, Doktor J. E. Alén.)

Under året hava 6,176 föremål inlämnats till laboratoriet för undersökning:

1) närings- och njutnings-medel	2,280	prov
2) vatten.....	117	»
3) kemikalier och kemiskt-tekniska produkter (incl. trämassa).....	2,574	»
4) fettartade substanser (incl. maskin- och lys- oljor, eteriska oljor, fernissor o. d.).....	240	»
5) malmer, bärgarter, bränslen o. d.....	66	»
6) foderämnen	35	»
7) gödslingsämnen.....	44	»
8) arsenikprov	706	»
9) divärse	114	»

Summa 6,176 prov

Det stora flertalet analyser hava utförts på:

trämassa: torr	1,664	prov	} = 2,354 prov = 38,1 %
våt	690	»	
smör	1,250	»	= 20,2 %
arsenikprov	706	»	= 11,4 %
mjök: oskummad	520	prov	} = 557 » = 9,0 %
skummad	37	»	
			Summa 4,867 prov = 78,7 %

För Göteborgs hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål blivit under året undersökta:

	Antal prov		Antal prov
Ost	23	Konsärver (grönsaker)	6
Margarinost	5	Choklad	5
Smör	18	Kaffe	5
Margarin	21	Peppar	5
Ister	5	Senap	7
Konstister	9	Saffran	8
Skummjök	1	Anis	3
Honing	11	Fenkål	3
Hallonsaft	8	Kummin	3
Rägmjöl	24	Snus	5
Vetemjöl	18	Vatten	1
Korngryn	5	Härfärgningsmedel	1
Havregryn	6	Förtening	1
Mannagryn	5	Glasyrer	2
Risgryn	7	Britanniametall	6
Sagogryn	6		
		Summa	233

Om dessa hälsovårdsnämndens prov meddelas följande närmare uppgifter. Femton prov av helfet ost och fem prov margarinost innehöllo:

	Helfet ost	Margarinost
vatten i %, medeltal	28,3	32,4
högst	33,6	38,1
lägst	25,4	28,5
fett i %, medeltal	34,4	21,3
högst	44,6	27,0
lägst	27,7	11,7
fett i vattenfritt prov i %, medeltal	48,0	31,5
högst	59,8	37,9
lägst	39,7	18,0
pris, öre pr k ¹⁾ , medeltal	134	85
högst	150	91
lägst	114	71

Ett av margarinostproven innehöll icke stadgad mängd sesamolja. Ingen av margarinostarna hade på ytan den *mörkröda* färg, som lagen föreskriver. I en butik, där margarinost köptes, fanns intet anslag, som tillkännagav, att margarinost där saluhölls.

¹⁾ Beräknat av priset på 500 g.

Fem andra ostsorter — varav tre dock icke äro värkliga ostar — alla inneslutna i stanniol, hava vid undersökning givit följande siffror:

Ostsort	Delikatess-mesost från Jämtlands ostmjåleris, central-förening, Östersund	Prima hushålls-mesost från Lersåter mjåleri, Brålanda	Hushålls-mesost från mesostfabriken, Eskilstuna. (Tilverkare: K. J. Karlsson)	»Kloster-ost»	»Aptitost»
Äggvitämnen	7,88 %	7,88 %	10,41 %	46,72 %	28,17 %
Fett	10,10 »	6,80 »	2,80 »	3,10 »	2,30 »
Mjölksocker ¹⁾	53,62 »	58,03 »	63,71 »	4,67 »	15,83 »
Aska	5,42 »	6,18 »	6,40 »	15,14 » ²⁾	12,68 » ³⁾
Vatten	22,98 »	21,61 »	17,18 »	30,37 »	41,02 »
Summa	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %
Stanniolens blyhalt	0,17 %	spår	spår	spår	0,33 »
Pris per ostbit	25 öre	25 öre	25 öre	25 öre	10 öre
Av bitpriset beräknat pris per k	82 »	65 »	69 »	294 »	238 »

Som synes är det avsevärd skillnad i fetthalt hos de olika proven av mesost. Synnerligen dyra äro de två sista mycket magra och mycket salta ostsorterna.

Aderton prov smör och tjuguet prov margarin innehöllo:

	Smör	Margarin
vatten i %, medeltal	12,3	12,3
högst.....	14,4	15,4
lägst	8,6	8,8
pris, öre pr k ⁴⁾ , medeltal	215	159
högst.....	232	172
lägst	180	132

Ett smörprov var ojämnt färgat och smutsigt och kallades för steksmör; det var provet med den lägsta vattenhalten. Märket å ett omslagspapper kring ett margarinprov var knapt skönjbart.

¹⁾ = vad som brister i 100 %.

²⁾ Därav klor 46,9 % eller klorнатrium 77,4 %.

³⁾ » » 48,9 » » » 80,7 %.

⁴⁾ Beräknat av priset på 250 g.

Fem ister- och nio konstister-prov kostade:

	Ister	Konstister
pris, öre pr k ¹⁾ , medeltal	133	102
högst.....	152	120
lägst	120	100

I två butiker, där konstister sålühölls, saknades det anslag, som lagen föreskriver.

Ett å en matservering inköpt prov av skummjolk var konserverad med borsyra.

Ett härstädes inköpt prov av honing, levererad från en svensk firma, visade följande data:

Invertsocker.....	41,05 %
Rörsocker	37,07 %
Dekstrin	ej påvisad
Fri syra, beräknad som myrsyra..	0,05 %
Kvävehaltiga ämnen m. m.	0,91 %
Aska.....	0,05 %
Vatten	20,87 %
	100,00 %

Polarisation av 10 %-ig lösning²⁾ före invertering + 3,7°
 » » » » efter » — 3,2°

Fiehes prov på konsthoning gav positivt resultat.

I bottensats ur provets vattenlösning förekommo pollenkorn.

Enligt denna undersökning är det icke ren bihoning utan en blandning av honing och sockersirap.

Undersökning av tio andra honingsprov gav följande resultat:

Nummer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
25 %-ig lösning polariserade: ²⁾										
före invertering...	— 7,8°	+ 4,1°	— 4,6°	+ 25,5°	— 8,0°	— 8,5°	— 8,2°	— 9,1°	— 10,0°	— 8,2°
efter »	— 9,0°	+ 1,9°	— 6,2°	+ 16,2°	— 9,5°	— 9,8°	— 9,7°	— 9,1°	— 10,0°	— 8,7°
Aska	0,52 %	0,16 %	0,16 %	0,26 %	0,48 % ³⁾	0,61 %	0,65 %	0,60 %	0,00 %	0,57 %
Fiehes prov	negat.	posit.	posit.	posit.	negat.	negat.	negat.	negat.	negat.	negat.
Ley's prov	»	»	»	»	negat.?	»	»	»	»	»

¹⁾ Beräknat av priset på 250 g.

²⁾ 200 mm-rör. Apparat: Schmidt och Haensch's.

³⁾ Här ingår klornatrium, beräknad av funnen klor, till en mängd av 0,14 %.

Av dessa honingsprov äro N:ris 2 och 4 avgjort förfalskade med stärkelse-sirap, N:o 3 antagligen ock förfalskad. Alla tre proven från svenska firmor.

Resultatet av hallonsaftundersökningarna är följande:

Nummer	Pris, öre pr hebut. (incl. glas)	Egentlig vikt vid + 15° C	Extrakt (torssubstans)	Beräknad på hallonsirap		Beräknad på succus		Alkalitetstal (cm ³ N-syra för 1 g aska)	Polarisation av 10 %-ig lösning, 200 mm rör (Schmidt och Haensch)		Specifk vridning av det inverterade extraktet ¹⁾	Stärkelse-sirap		Bly och koppar	Sackarin	Salicylsyra	Tjärfärg
				Aska	Akalitet (cm ³ N-syra för 100 g)	Aska	Akalitet (cm ³ N-syra för 100 g)		direkt	efter invertering		vattenfri	med 18 % vatten				
			%	%	%	%	%	°	°	°	°	%	%				
1	125	1,314	63,6	0,205	1,44	0,56	3,96	7,02	- 1,1	- 2,9	- 22,8	0	0	0	0	närv.	0
2	110	1,288	60,4	0,048	0,47	0,12	1,19	9,71	+ 2,8	- 3,1	- 25,7	0	0	0	0	0	närv.
3	160	1,285	57,6	0,288	2,51	0,67	5,92	8,87	+ 1,6	- 3,0	- 26,0	0	0	0	0	0	0
4	100	1,269	57,6	0,351	2,18	0,83	5,02	6,07	- 1,4	- 2,6	- 22,6	0	0	0	0	närv.	0
5	150	1,288	59,6	0,094	0,93	0,23	2,30	9,89	0	- 2,5	- 21,0	0	0	0	0	0	närv.
6	100	1,284	59,0	0,142	1,17	0,35	2,85	8,24	+ 2,8	- 2,6	- 22,0	0	0	0	0	0	0
7	120	1,294	55,8	0,151	1,58	0,34	3,57	10,46	- 2,3	- 2,4	- 21,5	0	0	0	0	0	?
8	150	1,310	63,0	0,082	0,69	0,22	1,86	8,41	+ 0,6	- 0,9	- 7,1	9	11	0	0	0	närv.

Anmärkningar till ovanstående tabell: N:o 1 har väl låg ask-alkalitet, utan att det dock kan säkert påstås, att saften är spädd; uppgiften å den buteljen vidfästa etiketten, att saften var fri från salicylsyra, var oriktig. På etiketten till N:o 2 uppgives, att saften är »tillverkad av bästa bergkällvatten»; detta kan vara riktigt; av verklig hallonsaft fins föga eller intet uti provet. N:o 3 har fullt normal sammansättning, vilket icke är fallet med N:o 4 med dess höga askhalt och låga alkalitetstal. N:o 5 är vattenspädd och färgad med tjärfärg, ehuru en etikett angiver, att saften icke är färgad. N:ris 6 och 7 äro troligen spädda med något vatten. N:o 8 är blandad med en mindre mängd stärkelse-sirap; om ett intyg å etiketten, som bland annat innehöll, att saften var sockrad med rent socker, har konstaterats, att det var förfalskat.

¹⁾ Enligt Juckenack och Pasternack (Zt. f. Unt. d. Nahr. u. Gen.-mitt. 1904, 8, 10).

I följande tabell synes resultatet av mjölundersökningarna:

	Rågmjöl		Vetemjöl	
	sammalet (14 prov)	siktat (10 prov)	sammalet (2 prov)	siktat (16 prov)
vatten i %, medeltal	13,79	14,28	12,25	13,83
högst	16,2	16,2	13,3	15,4
lägst	11,8	12,9	11,2	11,5
aska i %, medeltal	1,76	0,67	1,69	0,50
högst	1,98	1,10	1,72	0,60
lägst	1,44	0,46	1,66	0,34
pris, öre pr k ¹), medeltal	21,1	27,6	26,0	30,8
högst	24	28	28	32
lägst	20	24	24	28

Alla proven höllo spår av sand. Or upptäcktes blott i ett prov. Över 15 % vatten höllo två prov sammalet och tre prov siktat rågmjöl samt tre prov siktat vetemjöl.

Följande resultat har erhållits vid grynundersökningarna:

	Havregryn		Korngryn krossade (5 prov)	Manna- gryn (5 prov)	Risgryn (7 prov)	Sagogrån (6 prov)
	prässade (2 prov)	krossade (4 prov)				
vatten i %, medeltal	11,20	9,04	14,52	13,03	11,68	13,44
högst	11,9	10,1	15,4	13,7	12,6	15,3
lägst	10,5	7,9	13,1	12,6	10,7	12,4
aska i %, medeltal	1,59	1,77	1,48	0,70	0,67	0,35
högst	1,66	1,82	1,88	0,86	0,80	0,44
lägst	1,52	1,70	1,22	0,64	0,34	0,28
pris, öre pr k ²), medeltal	36,0	32,5	28,8	45,6	57,1	58,7
högst	36	38	30	50	80	66
lägst	36	30	26	46	30	46

Av korngrynproven höllo tre över 15 % vatten. Dessa prov innehöllo ganska mycket levande or. I en av provpåsarna, som stått en tid i solen och *torkat* påträffades inga levande or.

Alla risgrynproven syntes vara polerade.

¹) Beräknat av priset på 250 g.

²) » » » » 500 g.

Av sagogrynproven voro fem färgade med en tjärfärg. Det ofärgade provet hade lägsta priset.

Två prov konserverad spenat av svensk tillverkning höllo resp. 0,0113 och 0,0042 % koppar. Två prof konserverade »haricots verts» höllo resp. 0,0012 och 0,0042 % koppar, det förra provet svensk, det senare fransk tillverkning. Två andra prov »haricots verts», det ena svenskt, det andra franskt fabrikat, voro kopparfria. Tre prov av grönsakskonserverna innehöllo alltså högre halt av koppar, än giftstadgan tillåter.

Undersökningen av fem chokladprov — vanlig paket-choklad i kakform, kostande 25 öre kakan — utföll sålunda:

Nummer	1	2	3	4	5
Äggviteämnen (incl. teobromin).....	5,0 %	—	—	—	—
Fett	23,5 »	20,5	20,6	23,8	26,2
Socket.....	58,9 »	58,1	58,9	60,0	55,7
Andra kolhydrat	9,4 »	—	—	—	—
Aska	1,3 »	—	—	—	—
Vatten	1,9 »	—	—	—	—
Summa	100,0 %				
Jodtal hos det isolerade fettet	39,1	39,2	34,1	34,8	37,2

Jodtal-bestämningarna visa, att kokos- eller palmkärn-fett antagligen icke blivit använt för att substituera det 4 å 5 gånger dyrare kakaofettet. Den mikroskopiska undersökningen av chokladproven företedde intet anmärkningsvärt.

Fem prov rostat och malet kaffe med ett pris varierande mellan 132 och 160 öre pr k¹) hava vid kemisk analys givit följande tal:

Nummer	1	2	3	4	5
Extrakt i ursprungligt prov	25,04 %	26,08 %	24,00 %	24,32 %	25,60 %
» i vattenfritt prov	25,73 »	27,00 »	25,06 %	24,96 »	27,06 »
Aska	4,72 »	4,32 »	5,02 »	4,72 »	4,42 »
Vatten	2,68 »	3,40 »	4,22 »	2,56 »	5,88 »

Alltså två prov med något för hög vattenhalt (över 4 %). Alla provens askor reagerade blott svagt på klor. Vid den mikroskopiska granskningen upptäcktes inga främmande beståndsdelar.

¹) Beräknat av priset på 250 g.

Tjugunio prov av kryddor ha undersökts med nedan angivet resultat:

Kryddsart	Anis, hel (3 prov)	Fenkål, hel (3 prov)	Kummin, hel (3 prov)	Vitpeppar, hel (5 prov)	Saffran, hel, (8 prov)	Senap, pulver (7 prov)
Vatten i %, medeltal...	10,91	12,99	12,66	12,24	11,68	8,04
högst	11,60	13,36	15,52	13,88	13,50	11,76
lägst	9,62	12,56	10,50	7,68	9,20	4,68
Aska i %, medeltal...	8,14	9,44	7,89	1,77	10,69	3,59
högst	10,72 ¹⁾	10,20 ²⁾	9,54 ³⁾	5,10	33,70	5,20
lägst	6,60	8,20	6,56	0,84	4,97	1,22
Feminell i %, medeltal...	—	—	—	—	21,49	—
högst	—	—	—	—	34,62	—
lägst	—	—	—	—	0	—
Pris, öre pr 100 g, medeltal...	19,8 ⁴⁾	18,7 ⁴⁾	16,0 ⁴⁾	27,0	1950 ⁵⁾	27,1
högst	20	20	20	30	2800	55
lägst ...	18	16	12	20	1300	15

Ett anis-, ett fenkål- och ett kummin-prov höllo för höga askhalter, anis- och kummin-proven även för mycket i saltsyra olösliga askbeståndsdelar.

Ett prov vitpeppar, som höll 5,10 % aska, var förfalskat genom kalkning.

Tre av saffran-proven höllo för höga askhalter, resp. 8,27, 9,19 och 33,70 %; även voro dessa provs saltsyre-olösliga askbeståndsdelar för höga, resp. 2,68, 2,90 och 1,00 %. Provet med den högsta askhalten innehöll mycket borsyra. Feminell-mängden, som icke bör vara över 10 %, var för stor hos alla saffrans-proven utom två, och av dessa två var det ett, som höll den högsta askhalten. Blott ett saffransprov gick fritt för anmärkning; och detta hade närapå det *lägsta* priset.

Av de sju senapsproven var det ävenledes blott ett, varemot intet var att anmärka; men det var också mycket dyrare än de övriga. Två av proven hade för höga askhalter, resp. 5,18 och 5,20 %. Fem prov innehöllo ymnigt med vetestärkelse, och fyra av dessa prov voro dess utom färgade med gurkmeja.

¹⁾ I saltsyra olösligt härav 3,88 %.

²⁾ » » » » 1,04 »

³⁾ » » » » 2,52 »

⁴⁾ Beräknat av priset på 50 g.

⁵⁾ » » » » prov, välgande omkring 1 g.

I följande tabell meddelas resultatet av undersökningen av fem prov snus:

Snussort	Tuggsnus ¹⁾ från Fiedler &Lundgren, Göteborg	Tuggsnus från Lind- ström & Brattberg, Göteborg	Tuggsnus från Eric Mellgren, Göteborg	Tuggsnus från AB Eric Mell- gren & Son,	»Ljunglöfs N:o 1» från Jac. Fr. Ljunglöfs tobaksfabr.- AB, Stockholm
Pris pr kilo	2 kronor	2 kronor	2 kronor	2 kronor	2 kr. 40 öre
Vatten ²⁾	54,30 %	59,70 %	58,30 %	54,50 %	51,90 %
Aska	20,17 »	18,18 »	20,10 »	21,18 »	18,48 »
Organisk substans ³⁾	25,53 »	22,12 »	21,60 »	24,32 »	29,62 »
	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %
I vatten lösliga fasta ämnen.....	18,96 %	15,40 %	19,06 %	21,16 %	19,48 %
» » olösliga ämnen.....	26,74 »	24,90 »	22,64 »	24,34 »	28,62 »
Härav askbeståndsdelar	7,90 »	6,44 »	6,26 »	8,18 »	6,14 »
» » i saltsyra olösliga	3,90 »	1,86 »	2,32 »	3,26 »	2,38 »
Återstod härav efter behandling med varm sodalösning ⁴⁾	3,62 »	1,62 »	2,10 »	2,88 »	2,20 »
Klor i provets vattenlösning	1,04 »	0,94 »	1,58 »	1,09 »	2,33 »
I vatten lösligt av askan	11,69 »	11,78 »	13,59 »	12,46 »	10,69 »
» » olösligt av askan	8,48 »	6,40 »	6,51 »	8,72 »	7,79 »
I saltsyra olösligt av askan	3,32 »	1,74 »	2,27 »	3,16 »	2,10 »
Den vattenlösliga askans alkal- escens beräknad som kali.....	6,00 »	5,70 »	6,50 »	6,97 »	4,33 »
D:o beräknad som kaliumkarbonat	8,78 »	8,36 »	9,54 »	10,23 »	6,36 »
Kali, direkt bestämt i askans vat- tenlösning	6,63 »	7,34 »	7,65 »	5,88 »	4,84 »
Klor i askans vattenlösning	1,06 »	0,76 »	1,58 »	1,10 »	2,34 »
Oksalsyra	0,96 »	0,68 »	0,72 »	0,58 »	0,82 »
Total-amoniak	0,02 »	0,20 »	0,06 »	0,10 »	0,16 »
Fri amoniak	—	0,15 »	0,05 »	—	—
Nikotin	0,86 »	0,38 »	0,07 »	0,60 »	0,36 »
Arsenik	0,0004 »	0 ⁵⁾	0 ⁵⁾	0 ⁵⁾	0 ⁵⁾

Utom i andra provet stämma klorbestämningarna i provets vattenlösning och i askans vattenlösning med varandra. Den i det andra provet förekom-

¹⁾ Benämnes ock »matsnus».

²⁾ = förlust vid + 100° C.

³⁾ = bristen i 100 %.

⁴⁾ Till huvudsaklig del måste denna återstod bestå av lera eller sand eller bägge delarna (föroreningar från ingredienserna). I fjärde provet bestämdes sandhalten till 1,30 %.

⁵⁾ Ingen arsenikspiegel erhållen ur 10 g av provet enligt Schneiders-Fresenii-Babos metod.

mande differensen, 0,18 %, härrör antagligen från en halt av salmiak i detta prov. Av de direkta kalibestämningarna framgår, att hela alkaliscensen kan utan större misstag räknas som kolsyrat kali. I fjärde provet räcker dock kalihalten icke till. Alkaliscensen är här 10,23 %, och kalihalten 5,88 % motsvarar blott 8,64 % kolsyrat kali. Differensen 1,59 % kolsyrat kali motsvarar 1,22 % kolsyrat natron.

Hur mycket snus innehåller en »mullbänk»? En vanlig, liten mullbänk torde väga omkring 2,5 g. Men de finnas, som införa i munnen flere sådana på en gång¹⁾. Likasom mullbänkarnas storlek kan vara mycket väkslande, så är detta ock fallet med antalet per dag, beroende detta delvis på sysselsättningen. Är denna av den art, att man måste tala, räcker en mullbänk icke länge. Som en ordinär tuggsnusförbrukning per dag torde man kunna sätta 25 g. Denna snuskvantitet innehåller enligt ovanstående analyser bland annat:

Snussort	Fiedler & Lundgrens	Lindström & Brattbergs	Eric Mellgrens	A.-B. Eric Mellgren & Sons	Ljunglöfs N:o 1
Vattenlösliga snusbeståndsdelar	4740 mg	3850 mg	4765 mg	5290 mg	4870 mg
Lera och sand ²⁾	905 »	405 »	525 »	720 »	550 »
Pottaska ³⁾	2195 »	2090 »	2385 »	2558 »	1590 »
Oksalsyra	240 »	170 »	180 »	145 »	205 »
Nikotin	215 »	95 »	18 »	150 »	90 »
Arsenik	0,1 »	—	—	—	—

Med anledning av närvfeberfall, som inträffat i Göteborg och bevisats härleda sig från mjölk, som levererats från en gård nära Kungsbacka, undersöktes ett närvfeber-bakterier innehållande vatten från en mjölkkyllare vid denna gård. Analysresultatet var följande:

Fri syra, beräknad som mjölksyra.....	0,0068 %
Syreförbrukning (enligt Kubel) i filtrerat prov....	0,0192 »
Fett	0,0133 »
Kväve	0,0025 »
Motsvarande äggviteämnen	0,0159 »

Av fett- och kväve-bestämningarna kan beräknas, att vattnet innehöll ungefär 0,4 % mjölk (oskummad).

¹⁾ Vid stora doser — 25 g och därutöver — som icke skola vara så sällsynta, särskilt i Norrland, använder man i stället för fingrarna sked för att föra in snuset i munnen.

²⁾ Se not ⁴⁾ å föregående sida.

³⁾ Hela alkaliscensen beräknad som pottaska.

»Dittens Haarvand», »Norske Hofapotekare H. S. von Dittens Hårvatten», »sedan 50 år tillbaka erkänt vara det bästa medel för håret», innehöll 1,74 % bly och får således enligt giftstadgan icke saluhållas.

En kopparkastrull innehöll i sin förtening blott 0,10 % bly.

Två krukor hade blyhaltiga glasyrer.

Skedar av britanniametall höllo:

	1	2	3	4	5	6
bly i %	spår	0,07	0,17	0,28	1,18	6,52

De två sista proven hålla för hög blyhalt, för att deras saluhållande skulle vara tillåtet.

Bland övriga prov, som på laboratoriet undersökts, må följande omnämnas:

Av 1,091 smörprov, som voro tagna ur drittlar, avsedda för export till England, höllo 60 prov (= 5,5 %) över 16 % vatten, därav 43 16,1—17 %, 11 17,1—18 %, 3 18,1—19 %, 1 19,1—20 % och 2 22,6 %.

Ett margarinprov innehöll ej stadgad mängd sesamolja.

Två prov sesamolja uppfyllde ej margarinförordningens fordringar.

Följande tabell utvisar fetthalterna hos samtliga de prov, vilka under året för fettbestämning inlämnats och betecknats som oskummad mjölk:

1 prov med 1,1 %	=	0,2 %
4 » » 1,5—1,99 %	=	0,8 »
5 » » 2,0—2,49 »	=	1,0 »
89 » » 2,5—2,99 »	=	17,1 »
374 » » 3,0—3,49 »	=	71,9 »
47 » » minst 3,5 »	=	9,0 »

Summa 520 prov	=	100,0 %
----------------	---	---------

Flera prov av oskummad och skummad mjölk, som tagits ur leveranser till offentliga inrättningar härstädes, hava icke motsvarat leveranskontraktens vanliga bestämmelser av ett fettminimum av resp. 3 och 0,7 %.

En med vatten spädd skummjölk, som levererats till ett bageri härstädes, höll 1,017 egentlig vikt och 0,10 % fett.

Med tjärfärg var en hallonsaft färgad.

En »äpplesaft» var en konstprodukt.

En söt läskedryck var konserverad med salicylsyra.

Svagdricka var en maltdryck benämd, vilken dock höll 3,4 % alkohol.

Ett till en läskedrycksfabrik utbudet sötmedel utgjordes av en sackarinlösning.

Ett rågmjölprov utgjordes av vetemjöl.

Ett prov havregryn innehöll en betydlig mängd döda or jämte deras exkrement.

I ett parti kex förekommo rester av insekter samt en stor mängd av insekter åstadkomna hål.

Främmande stärkelse förekom i två kakaoprov.

Resultatet av de vattenundersökningar, som utförts för Göteborgs vattenverk, återfinnas i vattenvärksstyrelsens årsberättelse i Stadsfullmäktiges handlingar 1910.

Ett prov saltsyra höll 29 i stället för garanterade 32 % klorväte.

Ett prov Glaubersalt med 93,8 i stället för garanterade minst 96 % natriumsulfat.

Beståndsdelarna i ett köttkonserveringsmedel voro koksalt, salpeter och benzoesyra, vilken senare enligt giftstadgan är förbjuden att använda.

Ett mönjeprova innehöll 47,9 % främmande ämnen; ett annat prov höll blott 50,1 % verklig mönja; två andra prov stämde ej med köpprov och uppfylde ej leveransbestämmelser.

I ett zinkvittprov var hälften ersatt av tungspat.

Ett prov »glycerin» innehöll ingen glycerin.

Med mjöl fyllda såpor hava givetvis hållit relativt låga halter av fett- och harts-syrat alkali, vanligen 30—40 %, då rena såpor pläga hålla 45 % eller mera.

Uti ett oleinprov befanns 27 % vara oförsåpbar.

En kreosotolja höll 23 % vatten.

Tre prov karbolineum höllo för låga egentliga vikter, resp. 0,987, 1,061 och 1,072, för att namnet skulle kunna vara riktigt.

En vid en spårvagnsväxling under storsträjken funnen dynamitpatron var fördärvad och hade troligen icke kunnat bringas till explosion av en passerande spårvagn.

Under storsträjken hittades på en spårvägsskena i Annedal ett paket, som innehöll en explosiv blandning av röd fosfor, salpeter och kaliumklorat. Efter undersökningen kvarvarande del av provet (cirka 10 g), som förvarades uti ett skåp i en sluten glasburk, exploderade våldsamt ett par dagar senare och ramponerade skåpet.

Den till överdirektör J. S. adresserade bomben innehöll krut, kaliumklorat, magnesiumpulver och knallhattar.

Tre prov bomolja voro förfälskade med mineralolja.

Ett tranprov var förfälskat med 77 % mineralolja.

En långsamt torkande linoljefernissa avsatte på seks dagar en bottensats på 24 %, som efter tjugu dagar minskades till 15 %.

Uti en vagnsmörja, som skulle innehålla högst 4 % askbeståndsdelar, förekom 6 %. Ett annat vagnsmörje prov innehöll vatten till en mängd av 3 %.

På grund av förordnande för stadskemisten som kontrollant av eldfarliga oljor hava 119 flammningstemperaturbestämningar utförts med Abels apparat.

En uppgift om en bohusslänsk lera, att den skulle innehålla 18 % fett och 3,5 % salpeter, befans givetvis vara osann.

Ett prov jordnötkaka höll 2,8 % sand.

Ett prov vetekli var starkt orhaltigt.

Flere prov dubbelsuperfosfat hava icke hållit garanterade halter af minst 40 % vattenlöslig fosforsyra.

Vid generalprovtagning av en last benmjöl iaktogs vid öppnandet av en av fartygsluckorna en hög temperatur, varför misstänktes, att benmjölet höll hög vattenhalt, och att denna var anledningen, till att benmjölet blivit varmt. Vattenhalten i generalprovet befans vara 11,10 %. Med anledning härav granskades de 44 benmjölsanalyser, som här utförts under åren 1902—1909, och vid vilka vatten även blivit bestämt. De 44 proven visade vattenhalter väkslande mellan 4,95 och 20,30 %, i medeltal 11,18 %. Halva antalet prov höll under 10 % vatten. Det torde vara skäl, att engrossister i gödslingsämnebranschen vid inköp av benmjöl sökte få till stånd en bestämmelse om ett maximum av t. eks. 8 % vatten, och att en lämplig rabatt lämnades vid en eventuell högre vattenhalt, emedan benmjöl med hög vattenhalt kan komma att avsevärt lättna, i synnerhet om den är lagrad under längre tid, innan den blir såld.

På arsenik hava 706 prov undersökts med följande resultat:

Analysmetod	Schneiders-Fresenii-Babos		Mörners tiacet-metod	
	Arsenikspegel			
	Ogenomskinlig	Genomskinlig eller ingen		
Arsenikhalt	minst 0,05 mg	mindre än 0,05 mg	minst 0,2 mg	mindre än 0,2 mg
Antal prov	137	551	2	16

I handeln förbjudna enligt nya giftstadgan voro två tunna vävnader med resp. 0,27 och 0,69 mg arsenik per 50 cm² vävnad.

Följande fall, som bör föranleda ett tillägg till giftstadgan, har inträffat. En person lämnar för färgning ett arsenikfritt ullgarn till en färgare. Denne använder en starkt arsenikhaltig färg, och det färgade garnet finnes hålla arsenik långt över den lagstadgade gränsen. Färgaren kan därför enligt lag icke drabbas av något ansvar, ty *han har icke sålt garnet.*

Tvåne tröjor av »hellylle» innehöllo resp. 9,2 och 10,6 % bomull.

Ett sidenprov höll 43 % askbeståndsdelar, varibland tenn, fosforsyra och kiselsyra.

Ett prov levertran, expedierad från ett apotek i Bohuslän, innehöll 0,117 % fosfor, vilket var nära 12 gånger mera, än läkaren lär ha ordinerat.

g) **Andra ärenden.**

Apotek. Visitation af stadens 12 apotek verkställdes under okt.—dec. månader.

Lundby dränering. För ordnande af den i föregående berättelse omnämnda dräneringen inom Brämaregården och Stillestorp har under året 8 personer såsom ägare af 14 fastigheter inom detta område måst inkallas för att vid vite åläggas att fullgöra sina skyldigheter i detta afseende. Tvänne af dessa fastighetsägare dömdes utbetala i vite 200 kr. hvardera samt fingo nytt föreläggande. En af dem besvärade sig hos Kon. Befalln.-hafvande.

Sedan på så sätt Lindholmen och Brämaregårdsområdena blifvit i fråga om dränering så tillfredsställande ordnad som för närvarande är möjligt, återstod af tätare bebyggda delar inom Lundby området Färjenäs, och beslöt därför Hälsovårdsnämnden att göra hemställan om detta områdes förseende med provisorisk dräneringsanläggning, och beviljade Stadsfullmäktige genom beslut af 10 juni härtill nödiga medel samt uppdrogo åt Gatu- och vägförvaltningen att ofördröjligen utföra detta arbete.

Vatten i Lundby. Ehuru visserligen arbetena med stadsdelens förseende med vatten från stadens vattenverk fortskridit så långt att inom närmaste tiden ledningarne torde kunna öppnas, så återstår dock inom densamma tätare bebyggda områden, hvilka svårligen inom afsevärd tid kunna komma i åtnjutande af vatten från denna ledning. Hälsovårdsnämnden beslöt därför den 7 april att anmoda vattenverksstyrelsen att skyndsammast vidtaga åtgärder för anordnande och underhållande af 7 offentliga vattenhämtningsställen, anordnade i hufvudsak i enlighet med ett af förste stadsläkaren ingifvet förslag.

Begravningsplats. Ett af styrelsen för stadens allmänna begravningsplatser väckt förslag om anordnande af ett område å Lerjeholm till begravningsplats, hvilket förslag underställdes Hälsovårdsnämndens pröfning, blef af densamma afstyrkt.

Hälsovårdsstadga för rikets städer för vissa områden. På hemställan af Hälsovårdsnämnden hafva Stadsfullmäktige hos Kon. Befalln.-hafvande gjort framställning om fastställelse å denna stadga för vissa ej planlagda delar af staden, och blef denna fastställelse meddelad genom utslag af 9 augusti.

Andre Stadsläkarens aflöningsförmåner m. m. På framställning af Andre Stadsläkaren, som ägt uppbära afgift för besiktning af kvinnor i enskild lokal, som af honom tillhandahölls, att få sina aflöningsförmåner så ändrade, att han i stället för uppbärande af sådan afgift finge fast aflöning, beslöt Nämnden tillstyrka dels att Andre Stadsläkarens lön höjdes till 2,500 kr. med två ålderstillägg å 250 kr., dels ock att tjänstetiden för erhållande af full pension bestämdes till 25 år, dels slutligen att han erhöi ett årligt arvode af 2,000 kr. för s. k. enskild besiktning af kvinnor i lokal, som af Hälsovårdsnämnden tillhandahölles, och skulle afgiften för besiktning redovisas till Nämnden. Detta förändrade aflönings sätt föranledde en omarbetning af § 6 mom. 2 i gällande »stadgar och föreskrifter till förekommande af den veneriska smittans spridande i Göteborg». Förslaget blef till alla delar af Stadsfullmäktige godkänt och af Kon. Befalln.-hafvande den 11 dec. 1909 fastställt.

Sundhetsinspektör och bostadsinspektion. På Hälsovårdsnämndens framställning, som i föregående årsberättelse refereras, angående anställande af en sundhetsinspektör, beslöto Stadsfullmäktige den 28 oktober 1909 att från och med år 1910 skulle hos Hälsovårdsnämnden anställas en legitimerad läkare såsom sundhetsinspektör, för hvilken aflöning skulle utgå med 6,500 kr. jämte 2 ålderstillägg å 500 kr., samt att befattningen skulle upptagas i pensionstaten för stadens ämbets- och tjänstemän. Instruktion för nämnda befattningshafvare fastställdes jämväl. Vidare ställdes till Hälsovårdsnämndens förfogande följande förslagsanslag, nämligen dels 2,400 kr. för anställande af 2 bostadsinspektriser, dels 5,000 kr. att i mån af behof användas till bostadsinspektionen och den därmed förenade dispensärverksamheten.

Instruktion för sundhetsinspektören i Göteborg. Se Stadsfullmäktiges handl. 1909 Bih. n:o 15, sid. 3 och följande.

Ändrade områden för stadsdistriktsläkarens verksamhet. På framställning af Förste Stadsläkaren beslöt Nämnden vidtaga vissa ändringar af distriktsindelningen, och skulle dess ändringar tillämpas från och med den 1 oktober 1909, hvarom kungörelse utfärdades.

Fattighus—Mölnålsån. Olägenheterna från den förorenade ån ha under året varit relativt obetydliga, till dels sannolikt beroende på en riklig nederbörd under sommarmånaderna.

Uttappningen af det illaluktande vattnet har försiggått såsom i föregående berättelse relaterades.

En del provisoriska åtgärder hafva af flertalet fabriksinnehafvare vidtagits för hindrande af åns förorening, och om dessa åtgärder visserligen ännu icke äro tillräckliga, hafva dock genom desamma afsevärda mängder föroreningar hindrats från att utsläppas i ån.

Hälsovårdsnämnden har under året afgifvit yttrande och förslag till den af Stadsfullmäktige tillsatta beredningen, som i årsberättelsen för 1906 omnämndes, och som den 7 oktober 1909 aflämnat sitt betänkande (jfr St.-Fullm. handl. n:r 203, 1909).

Nämnden har likaledes afgifvit yttrande och förslag till vattenverksstyrelsen med hemställan att denna styrelse ville förelägga vissa fabriksägare, som erhöilo vatten från stadens vattenledning, att inom viss tid vidtaga föreslagna åtgärder till förebyggande af vattnets i Mölndalsån förorenande, vid äfventyr att icke vidare erhålla vatten från stadens vattenledning.

III. Sjukvården.

Sjukvården ombesörjdes vid årets slut af 83 läkare.

Öfver den af stadens 11 distriktsläkare utöfvade sjukvården redogöres i Tab. 17 och 18. Antalet af dem behandlade sjukdomsfall har uppgått till 13,088.

För *sjukbesök nattetid* (från kl. 10 e. m. till kl. 7 f. m.) i medellösa hem har Nämnden utbetalt 1,584 kr. I medeltal för de 5 sista åren utbetaltes 1,903 kronor.

För *fri medicin åt medellösa* patienter har Nämnden utbetalt kronor 15,288: 49.

Föregående 10 års kostnader härför uppgingo till:

för år 1899	Kr. 23,696: —
» » 1900	» 22,476: —
» » 1901	» 23,011: —
» » 1902	» 30,674: —
» » 1903	» 29,086: —
» » 1904	» 28,364: —
» » 1905	» 31,336: —
» » 1906	» 18,494: —
» » 1907	» 14,508: —
» » 1908	» 14,792: —

Angående restriktionerna från år 1906 se berättelserna för åren 1906 och 1908.

Nämnden har dessutom i ersättning för orthopediska bandager, bräckband, glasögon, Finsenbehandling o. d. utbetalt kr. 1,129: 65 samt för fria bad kr. 304: 75.

Statsbidrag för behandling af medellösa lupuspatienter har för staden utgått med kr. 1,560, enl. meddelande från doktor Bagges ljustitut.

Antalet praktiserande *barnmorskor, tandläkare och fältskärer* utgjorde resp. 103, 26 och 2.

Ersättning till barnmorskor för *förlossningar* verkställda hos medellösa, har utgått med kr. 1,122: —.

Å *Epidemisjukhuset* (Öfverläkare D:r Hj. Wennerberg) har under året vårdats 1,194 af hvilka under året intagits 1,086. 12 personer ha varit intagna för observation.

Sjukdomarne ha fördelats enligt följande tabell.

	Kvarliggande från		Intagna under		Summa vårdade		Afförda år 1909				Kvarliggande till	
	1908		1909		1909		friska		döda		1910	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
	Nervfeber	8	13	58	63	66	76	55	71	7	5	4
Skarlakansfeber	17	19	88	83	105	102	93	89	6	4	6	9
Difteri	28	18	245	289	273	307	240	272	15	15	18	20
Strypsjuka (utan difteri)...	3	1	26	13	29	14	25	11	4	2	—	1
Angina	—	—	47	48	47	48	47	48	—	—	—	—
Annan sjukdom	—	1	74	52	74	53	44	32	11	7	19	14
Summa	56	52	538	548	594	600	504	523	43	33	47	44

Af de under rubriken annan sjukdom upptagna utgjordes 60 af tuberkulos-sjuka — flertalet i långt framskridet stadium af sjukdomen — för hvilka sedan 1 april en särskild paviljong varit upplåten. Af dessa 60 hafva 15 eller 25 % under året aflidit.

Frånräknas de till 1910 kvarliggande, äro mortalitetsciffrorna:

för samtliga sjukdomar ...	1,103	vårdade,	76	döda =	6,89 %
» nervfeber	138	»	12	» =	8,65 »
» skarlakansfeber.....	192	»	10	» =	5,21 »
» difteri.....	542	»	30	» =	5,56 »
» croup (utan difteri) ...	42	»	6	» =	14,29 »
» angina	95	»	0	» =	0,00 »
» annan sjukdom.....	94	»	18	» =	19,15 »

Af difteripatienterna hafva 136 haft croupsymptom; af dessa ha 21 eller 15,44 % aflidit. För de rena svalgdifterierna är mortaliteten alltså 2,22 %.

Samtliga patienter med croupsymptom utgjorde 175 med 27 döda (15,43 %).

Å 85 af dessa har ej något operativt ingrepp behöft göras, å öfriga 90 har operation företagits, hvaraf i 40 fall enbart intubation, i 9 fall endast trache-

otomi samt i 41 fall både intubation och tracheotomi. Af de enbart intuberade afledo 3 eller 7,5 %, af de enbart tracheotomiserade 3 eller 33,33 % och af dem å hvilka båda operationerna företagits 21 eller 51,24 %. Totalmortaliteten för de operativa ingreppen var alltså 30 %.

Sjukhusets ekonomiska ställning framgår af följande tablå:

Inkomster:

Af Göteborgs Hälsovårdsnämnd	Kr. 104,024: 09
» betalande patienter	» 4,933: —
» diverse inkomster	» 346: 80
» grässkörden vid sjukhuset	» 25: —
	<u>Kronor 109,328: 89</u>

Utgifter:

Inventariers underhåll.....	Kr. 1,211: 50
Nyinköpta inventarier	» 4,537: 88
Byggnaders underhåll	» 6,481: 24
Parkens underhåll	» 345: 04
Aflöningar	» 23,592: 12
Mathållningen	» 33,892: 29
Uppvärmning	» 10,982: 14
Belysning	» 5,129: 31
Tvätt (tvätterskornas mat och lön)	» 4,446: 50
Vattenförbrukning	» 1,420: 75
Medikamenter	» 3,417: 36
Antidifteriserum	» 4,365: 60
Forselkostnader	» 1,499: 92
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	» 2,888: 15
Skrif- och tryckkostnader	» 245: 11
Renhållning	» 2,287: 07
Telefon	» 381: 50
Diverse biträde.....	» 1,187: 25
Diverse utgifter.....	» 370: —
Assurans	» 648: 16
	<u>Kronor 109,328: 89</u>

Om man från utgiftssumman kr. 109,328: 89 afräknar:

Inventariers konto	Kr. 4,537: 88	
Byggnaders underhåll	» 6,481: 24	
Parkens underhåll	» 345: 04	
Diverse utgifter	» 370: —	11,734: 16
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	Kronor	<u>97,594: 73</u>

och uppgår sålunda kostnaden:

för hvarje underhållsdag till	Kr. 2: 86,40
» » inskrifven person till	» 75: 83,12
» » under året upptagen säng till.....	» 1,045: 35,91
Medikamentskostnaden för hvarje sjuk har varit	» 2: 87,89
» pr dag » » » » »	» 0: 10,35
Utspisningskostnaden pr dag och person har varit	» 0: 62,02
» för personalen har varit	» 0: 95,69
Medeltalet för hvarje dag å sjukhuset inskrifne har uppgått till.....	93,36
» » » » » » » » » » »	90,43
» » » » » » » » » » »	1,00
» » » » » » » » » » »	1,93
Underhållsdagarnes antal har uppgått till	34,076
däraf för icke betalande	31,643
» » betalande å enskildt rum	1,022
» » » » allmänt »	1,411 34,076
Medeltalet underhållsdagar för hvarje vårdad sjuk har varit	27,80
» » » » » på observ. intagen har varit.....	7,76
» » » » » anhörig » »	13,3

Hemmet för lungotssjuka. (D:r G. Carlström).

Vid 1908 års slut kvarlägo å Hemmet 59 patienter, däraf 24 män och 35 kvinnor. Under år 1909 har intagits 36 män och 58 kvinnor, och hela antalet vårdade uppgår sålunda till 153 patienter.

Af dessa hafva under året 21 män och 25 kvinnor aflidit (46 patienter = 30 proc.). Förbättrade och arbetsföra hafva utskrifvits 35 patienter (8 män och 27 kvinnor); oförbättrade hafva utskrifvits 18 patienter (10 män och 8 kvinnor).

Högsta antalet på en gång vårdade patienter har varit 62. Medeltalet underhållsdagar pr patient uppgår till 132 och medeltalet underhållsdagar för under året aflidna eller utskrifna patienter till 103. Till år 1910 kvarligga 54

patienter (21 män och 33 kvinnor); af dessa har 1 patient varit intagen å Hemmet sedan 1903, 1 sedan 1904, 2 sedan 1906, 1 sedan 1907, 10 sedan 1908 och öfriga 39 blifvit intagna under år 1909.

Bland komplikationer till lungtuberkulosen må nämnas:

Larynxtuberkulos	13 fall
Tarmtuberkulos	20 »
Kronisk nephrit	11 »
Lymfom	2 »
Pleurit, exsud.....	2 »
Tuberkulos, urogenital.....	1 »
Coxit.....	1 »
Arthritis deformans	1 »
Graviditas.....	1 »
Kyfoscolios	1 »
Spondylit	1 »
Lues	1 »
Psychos	1 »

Två patienter hafva lidit af kronisk bronchit och en af Vit. organ cordis utan tuberkulösa förändringar i lungorna.

Under hösten har till sjukhuset inköpts en pneumothorax-apparat enligt Forlanini-Saugmans konstruktion, och ha tvänne patienter behandlats med kväfgas-inblåsningar i pleurahålan enligt af dessa forskare angifna metod. Resultatet af behandlingen kan först i en senare årsredogörelse angifvas, då behandlingen ännu alltjämt pågår.

Hemmets inkomster och utgifter under året:

Inkomster:

Af Göteborgs Hälsovårdsnämnd	Kr. 37,287: 50
	<u>Kr. 37,287: 50</u>

Utgifter:

Byggnaders underhåll	Kr. 1,151: 72
Nyinköpta inventarier	» 1,564: 09
Inventariers underhåll	» 745: 68
Parkens underhåll.....	» 25: 15
Aflöningar	» 6,570: 87
Prästerliga förrättningar	» 450: —
	<u>Transport Kr. 10,507: 51</u>

	Transport	Kr. 10,507: 51
Nattsköterska	»	694: —
Diverse biträden	»	190: 75
Mathållningen	»	15,518: 15
Uppvärmning	»	3,396: 50
Belysning	»	1,020: 34
Tvätt	»	1,585: 84
Lysol	»	651: 60
Vattenförbrukning	»	450: 60
Medikamenter.....	»	1,127: 07
Vin, is och diverse förbrukningsartiklar	»	1,039: —
Renhållning	»	634: 97
Skrif- och tryckkostnader	»	99: 02
Brandförsäkringsafgifter	»	219: 60
Diverse utgifter	»	152: 55
		<u>Kr. 37,287: 50</u>

Om afdrag göres för:

Byggnaders underhåll	Kr. 1,151: 72
Nyinköpta inventarier	» 1,564: 09
Parkens underhåll	» 25: 15
Diverse utgifter	» 152: 55
	<u>Kr. 2,893: 51</u>
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	<u>Kr. 34,393: 99</u>

Underhållsdagarnas antal	20,217
Medeltalet vårdade sjuka för hvarje dag.....	55
Totalkostnad pr dag och patient	Kr. 1: 70
Medelkostnad för hvarje under året upptagen säng.....	» 625: 35
Kostnad för patienters utspisning.....	» 10,665: 35
Utspisningskostnad pr dag och patient	» 0: 52,5
Medikamentskostnad pr dag och patient	» 0: 05,5
» pr patient	» 7: 37
Personalens utspisning	» 4,852: 80
» pr dag	» 0: 90

Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset afger särskild, tryckt berättelse.

Holtermanska sjukhuset (D:r G. Södersten).

På afdelningen för hudsjukdomar (16 sängar) har under året intagits 304 patienter, vårdade under 3,545 dagar, med en medellängd af sjukhusvistelsen för patient uppgående till 11,6 dagar.

På afdelningen för könssjukdomar (med 83 sängar) hafva 750 patienter intagits under året. Underhållsdagarnas antal 15,940 med en medellängd af sjukhusvistelsen af 21,2 dagar pr patient.

Sjukhusets hela utgiftsstat uppgick till kr. 58,204: 94, utgörande en kostnad af 2: 50 kr. pr underhållsdag, däraf utspisning pr patient och dag 45 öre.

Majornas sjukhus (D:r Hålen).

På sjukhuset (med 26 sängar) ha under året intagits 246 patienter, vårdade under sammanlagdt 9,089 dagar med en medellängd af sjukhusvistelsen pr patient uppgående till 36,9 dygn.

Sjukhusets utgiftsstat uppgick till 23,342: 12 kr., utgörande en kostnad af 2: 41 kr. pr dag och patient, däraf utspisning 42 öre.

Fattigvårdsanstalten Gibraltar (D:r F. O. Åberg).

På allmänna sjukafdelningens 316 sängar hafva under året mottagits 805 patienter vårdade jämte från föregående år kvarliggande under 108,700 dygn.

På sinnessjukafdelningen med 310 platser (hospitalsafdelningen 156 och asylafdelningen 154) hafva till vård mottagits 338 patienter (231 hospitalsberättigade och 107 asylberättigade). Från år 1908 kvarlägo 343 och under året hafva utskrifvits 338, däraf friska eller förbättrade 81, till statens anstalter 9 och till upptagningsanstalten vid Göteborgs Hospital 59. Underhållsdagar 125,481.

På lungsotsafdelningen (med 78 sängar) hafva mottagits 135 patienter, vårdade jämte 78 från 1908 kvarliggande under 24,955 dagar. Af dessa hafva utskrifvits förbättrade och arbetsföra 67, oförbättrade 17 och döda 50.

D:r Barth. Carlsons kirurgiska privatklinik.

Sängantal 19. Under året intagna patienter 269. Underhållsdagarnas antal 4,890. Medellängd af sjukhusvistelsen 17 dagar. Utgiftsstat 27,725 kr.

D:r Ch. Kruses privatklinik för öron-, näs- och halssjukdomar.

Sängantal 9. Under året intagna 223. Underhållsdagar 1,922. Medellängd af sjukhusvistelsen 9 dygn. Utgiftsstat 11,413: 66 kr.

Doktorerna Lindqvists och Mannheimers privatklinik (gynekol.).

Sängantal 16. Under året intagna 272. Underhållsdagarnas antal med från föregående år kvarliggande 8,269. Utgiftsstat 25,419.

D:r P. Neumans privatklinik (gynekol.).

Sängantal 10. Intagna patienter 108. Underhållsdagar 1,820. Medellängd af sjukhusvistelsen 17. Utgiftsstat 10,135 kr.

D:r E. Strandmans privatklinik (kirurgisk).

Sängantal 14. Under året intagna 191 patienter. Underhållsdagar 3,255. Medellängd af sjukhusvistelsen 17 dygn. Utgiftsstat 21,007: 40 kr.

D:r G. Ahlströms ögonsjukhus.

Sängantal 40. Under året intagna 525 patienter. Underhållsdagar 8,595.

Sommarsanatoriet har utgifvit tryckt berättelse för sitt 7:de verksamhetsår.

Göteborgs sjukhem för obotligt sjuka.

Sängantal 74. Under året intagna 29. Underhållsdagarnas antal 25,364. Utgiftsstat 38,013 kr.

Stadens polikliniker.

Å lokalen i förra Sahlgrenska sjukhuset har läkarehjälp lämnats åt följande antal sjuka:

på afdelningen för kvinnosjukdomar (d:r Neuman).....	524
» » ögonsjukdomar (d:r G. Ahlström).....	1,336
» » » (d:r M. Sundqvist) nyinskrifna	350
» » öron-, näs- och halssjukdomar (d:r Sellgren), öppen från den 1 april 1909, nyinskrifna 246, antal besök	840
» » tandsjukdomar (tandläkare Bensow).....	1,845
» » sjukgymnastik behandlades under tiden 15 sept. 1908— 15 maj 1909 ett antal af 37 patienter; männen i medeltal behandlade under 10 dagar samt kvinnorna under 35, samt under tiden 15 sept. 1909— 15 maj 1910 likaledes 37 patienter, med en behandlingstid för männen i medeltal af 14 dagar samt för kvinnorna 30 dagar.	

Å lokalen i Församlingshyddan, Masthuggsbergen (d:r E. Ahlström) hafva 10,663 patienter behandlats, af hvilka 1,530 för invärtes och 9,133 för utvärtes sjukdomar, hvarjämte 1,407 tandextraktioner där gjorts.

IV. Befolkning och dödlighet.

Tab. 9 och 10, som äro sammanställda efter *pastorsämbetenas* uppgifter, utvisa antalet *födde* inom hvarje månad och församling samt Tab. 11 befolkningens rörlighet inom hvarje församling likaledes efter prästerskapets uppgifter.

Den *kyrkoskrifna befolkningens mängd* uppgick den 1 jan. 1909 till 162,417 och den 31 dec. samma år till 163,955, hvadan sålunda under år 1909 uppstått en ökning af 1,538 individer (emot 4,015, 3,594 och 1,892 under resp. år 1906, 1907 och 1908).

Antalet lefvande *födde* var 4,620 och *dödsfallens* antal 2,260. *Nativitetsöfverskottet*, som sålunda utgjorde 2,360, har de 3 föregående åren uppgått till 2,089, 2,258 och 2,151.

Öfverskottet *utflyttade* öfver *inflyttade* uppgick till 822 under det att åren 1906 och 1907 visade ett öfverskott inflyttade af resp. 1,926 och 1,336 samt år 1908 ett öfverskott utflyttade af 259.

Antalet lefvande *födde* utgjorde 28,4 på 1,000 innevånare, och 19,3 % af dem voro födda utom äktenskapet. Antalet dödfödde 91, däraf 69 födde inom och 22 utom äktenskapet.

Ingångna *äktenskap* 1,243.

Den mantalsskrifna befolkningen vid årets början 161,851 med fördelning på stadsdelar enl. tab. 13.

Ordnas de olika stadsdelarne efter dödligheten inom desamma, finner man att på 1,000 lefvande under året allidit

inom 13:de och 14:de rotarne	8,0
» 15:de roten	8,9
» Lundby	9,4
» Masthugget, Kommendantsängen	10,3
» Olskroken, Gamlestaden	10,6
» Haga	11,0
» Stampen, Gullbergsvass	11,4
» Masthuggsbergen	11,9
» Sydstaden	12,4
» Annedal, Änggården	13,7
» Nordstaden	13,6
» Landala	14,0
» Majorna	14,2
» Fattighusen	121,3

Dödligheten bland här kyrkoskrifne inom staden aflidna (2,053) uppgick till 12,6 på 1,000, beräknad efter folkmängden vid redovisningsårets början. Beräknas dödligheten efter antalet döde, som kyrkoskrifne härstädes dött inom staden eller ock i kronisk sjukdom utom densamma, samt lägges härtill antalet af de å annan ort kyrkoskrifne, som aflidit inom staden i akut sjukdom, sammanlagt 2,099 dödsfall, så erhålles en dödssiffra af 12,9 på 1,000.

Dödligheten för hvarje månad under de senaste 5 åren framgår af Tab. 12, hvars öfre hälft anger dödligheten på 1,000 innevånare, kyrkoskrifne här vid resp. års början.

Till jämförelse anföras dödlighetssiffrorna för år 1909 från ett antal städer enligt uppgift från Registration General, London.

Bombay	35,7	Philadelphia	15,8
Moskwa	29,6	Edinburgh	15,3
Calcutta	28,6	Berlin	15,1
Newyork	26,9	Hamburg	14,6
Triest	24,6	Köpenhamn	14,5
S:t Petersburg	24,6	Stockholm	14,3
Venedig	22,1	London	14,0
Milano	20,3	Dresden	14,0
Rio de Janeiro	19,5	Brüssel	13,9
Rom	19,3	Amsterdam	13,1
Budapest	19,2	Antwerpen	13,0
Prag	19,1	Haag	12,7
Boston	17,7	Kristiania	12,7
München	17,6	Rotterdam	12,6
Glasgow	17,5	Melbourne	12,5
Paris	17,4	Sydney	10,3
Wien	16,8		

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De meteorologiska förhållandena framgå af Tab. 14, meddelad af meteor. Centralanstalten i Stockholm. Årets medeltemperatur + 6,98°, med absolut maximum i juli + 24,5° samt absolut minimum i februari — 14,0°. Medeltemperaturen för år 1908 utgjorde + 8,23° samt för åren 1859—1900 + 7,25°.

Nederbörden uppgick till 964,8 mm. (736,5 för år 1908 samt i medeltal för åren 1860—1901 771,7 mm.) ymnigast i december med 142,0 mm., sparsammast i februari med 29,3 mm.

Sjukdomar.

Från distriktsläkarne ha under året 194 fall af vattenkoppor anmälts samt af messling 1,104. Messlingen uppträdde i maj med 16 från distriktsläkarnes praktik anmälda fall, höll sig under månaderna juni—sept. vid resp. 56, 53, 25 och 17 fall, ökade under okt. och nov. till 108 och 188 fall, för att slutligen under december förete en frekvens af 640 fall. Sjukdomen föranledde ej mindre än 41 dödsfall, flertalet, näml. 32, under dec. månad. Af de aflidna tillhörde 12 åldern under 1 år, 28 åldersklassen 1 till 5 år samt endast 1 åldersklassen däröfver.

Intet fall af *smittkoppor* har under året förekommit inom samhället.

Difteri och strypsjuka har under året haft epidemisk utbredning ehuru af måttlig grad. Frekvensen ungefär den samma som under nästföregående år. Under januari anmäldes 73 fall, hvarefter frekvensen långsamt aftog till augusti månad, då endast 8 fall anmäldes. En stegring inträdde sedan ånyo i det att under de följande månaderna 26, 59, 113 och 57 fall anmäldes. Sjukdomen höll sig hufvudsakligen till de vestra stadsdelarne och uppträdde under nov. månad såsom en otvetydig skolepidemi (i Gråbergets och Klippans folkskolehus) där ett 60-tal fall uppträdde föranledande en massundersökning af barnen och desinfektion af några lärosalar. Sjukdomen föranledde 35 dödsfall, de flesta i jan. och dec. månader med vardera 5 fall. 22 af de aflidne tillhörde åldersklassen 1—5 år, 10 stycken åldern 5—10 år, under det att de öfriga ej uppnått 1 års ålder.

Af *skarlakansfeber* förekommo endast 166 fall mot 443 år 1907 och 319 under 1908. Fallen voro fördelade tämligen jämt på hela året samt föranledde 10 dödsfall, af hvilka 8 tillhörde klassen 1—5 år, 1 klassen under 1 år samt 1 gruppen 5—10 år.

Af *kikhosta*, som under de tre föregående åren anmälts med resp. 249, 438 och 594 fall, har under året från distriktsläkarnes praktik rapporterats 568 fall. Största antalet förekom under mars månad, 77 fall, och endast de tre höstmånaderna sept.—nov. visade några afsevärdt lägre siffror, i det under dessa månader resp. 20, 23 och 21 fall anmäldes. 28 dödsfall, af hvilka 19 under 1 års ålder samt 9 under åldern 1—5 år, föranleddes af sjukdomen. Under år 1908 afledo ej mindre än 52 barn i denna sjukdom.

Influenta anmäldes med endast 500 fall, hufvudsakligen fördelade på årets tre första månader då 147, 160 och 100 fall anmäldes. 5 dödsfall voro angifna såsom föranledda af denna sjukdom, och tillhörde 3 stycken af dem åldersklassen 40—60 år under det att 2 voro af en ålder öfver 60 år.

Luftrörskatarren företedde en frekvens af 4,292 fall. Största frekvensen under februari månad, då 614 fall anmäldes, under mars, januari och december anmäldes resp. 548, 486 och 412 fall, mellan 300 och 400 i fallande mängd under april—juni, mellan 200 och 300 under sept.—nov. månader samt minsta antalet fall under juli och augusti månader med resp. 193 och 159 fall.

Antalet dödsfall uppgick till 83, af hvilka största antalet eller 17 under mars månad samt minsta eller 2 under hvardera af månaderna aug.—oktober. 46 af de aflidne voro under 1 års ålder, 19 tillhörde åldersgruppen 1—5 år, 12 voro öfver 60 år, 5 voro mellan 40—60 år samt 1 mellan 5 och 10 år.

Af *lunginflammation* anmäldes 539 fall med maximum i dec. (79 fall) och minimum i augusti (21 fall). Sjukdomen föranledde 141 dödsfall, af hvilka 23 (eller 16,3 %) under 1 års ålder och 51 (eller 36,2 %) öfver 60 år.

Diarrhoesjukdomarne uppträdde med 2,274 fall med maximum i september med 279 fall, minimum i februari med 115 fall. Dödsfallen voro 66 till antalet, af hvilka 47 eller ej mindre än 71,2 % voro under 1 år.

Tyfoidfiebern uppträdde under året med 152 fall, mot 305 under år 1908. Sjukdomsfallen voro talrikast i februari med 34 fall samt i nov.—dec. med sammanlagdt 36 fall, båda epidemier, hvilkas orsakskälla kunde utredas, vidare förekommo i januari 13 fall, utgörande flertalet af dessa stänkfall såsom följd af 1908 års dec. epidemi. I öfrigt förekommo under hela året såsom vanligt sporadiska fall med någon ökning under sommarmånaderna, då under juli och augusti månader resp. 13 och 20 fall anmäldes. Antalet dödsfall uppgick till 13, således 8,6 % af de insjuknade. Af de döde tillhörde 5 hvardera af åldersklasserna 20—40 och 40—60, 2 voro öfver 60 år samt 1 tillhörde gruppen 15—20 år.

I förra årsberättelsen omnämndes förekomsten af tre tyfoidfäll på en egendom inom Lundby, hvilka gäfvo anledning till en epidemi på 12 fall inom stadens 15:de rote, där nämligen en del familjer voro bosatta, som mottogo mjölk direkt från denna egendom. Det omnämndes äfven att en tjänsteflicka å egendomen vid konstaterandet af sjukdomens förekomst å densamma hunnit afflytta till annan plats inom Lundby. Där var hon sängliggande under november och december månader tydligen i konvalescens efter tyfoid, hvarpå hon företett symptom under sista veckan af oktober under den tid, hon ännu vistades på egendomen, där hon deltog i mjölkningen. I början af januari började nya fall uppträda i den gård, dit hon flyttat och under de 2 första veckorna af februari insjuknade därstädes ett stort antal människor, så att då ändtligen sjukdomen konstaterades därstädes den 18 februari, ej mindre än 26 sjuka anträffades inom fastighetens olika lägenheter. Gården, som ligger tämligen afsides från bebyggda

platser, utgjorde ett större s. k. landshöfdingehus (en stenvåning med där ofvanför 2 trävåningar) var bebodd af c:a 125 personer fördelade i 24 familjer. Inom 12 af dessa familjer förekommo sjukdomsfall, i en och samma familj ej mindre än 5 fall. Ej mindre än 18 af de insjuknade voro under 15 års ålder och af de öfriga 8 tillhörde 1 klassen 15—20, tre voro resp. 20, 21 och 24 år samt endast 4 voro öfver 40 år. Gården försågs med vatten från en gräfd, med ett perforerad lock täckt gårdsbrunn, som var så illa omsedd att spillvattnet från sköljningar vid pumpen lätt nedrann i brunnen. Brunnsvattnet användes af alla hyresgästerna inom fastigheten samt dessutom af en i närheten liggande mindre gård bebodd af en familj, inom hvilken likaledes 1 barn samtidigt insjuknade. I gården fanns ett distributionsställe för mjölk, som försåg utom de i nu nämnda 2 fastigheterna boende endast enstaka kunder. Bland dessa kunder insjuknade en c:a 30 års man, hvilket tyder på att äfven mjölken infekterats. I mjölk-distributörens familj fanns intet fall af sjukdomen. Alla sjukdomsfallen intogos å sjukhus. Innevarande mjölk beslagtogs samt gårdsbrunnen underkastades en energisk desinfektion samt sattes sedan i ett sådant skick att den lättare kunde skyddas mot förorening. Inga vidare fall uppträdde.

I november och december uppträdde sjukdomen åter i form af epidemi. Då 17 af fallen med en viss säkerhet kunde ledas tillbaka till en bestämd mjölk-distribueringsfirma, gjordes noggrann undersökning bland dennas leverans-gårdar och anträffades därvid en egendom H. i norra Halland, där under senhösten 4 fall af tyfoid uppträdt samt under föregående sommar 1 fall. Infektionen af mjölken kunde med lätthet där ske genom bristfälliga anordningar för det till sköljning och afkylning använda vattnet. Rättelse blef omedelbart på tillsägelse vidtagen.

Beri-Beri. Ombord å tyska ångaren Lauschan kommande från Christmas Island med last af fosfat konstaterades vid besiktning genom förste stadsläkaren den 5 juli 3 fall af beri-beri bland den till 34 man uppgående besättningen. Kaptenen uppgaf att under resan inalles 7 haft liknande symptom som de vid besiktningen funna. En af pat. intogs å Sahlgrenska sjukhuset för de 2 öfriga, som voro konvalescenter, ordnades diet och öfrig behandling ombord.

Ombord å engelska ångaren Den of Ogil likaledes kommande från samma ställe med samma last konstaterades den 8 sept. en i beri-beri insjuknad kinesisk besättningskarl.

Af *föregående sjukdomar* skola smittkoppor, tyfoidfeber, skarlakansfeber och difteri författningsenligt anmälas af *hvarje* praktiserande läkare, de öfriga sjukdomarne endast af stadens distriktsläkare.

Dödsorsakerna, specificerade enligt Med. styrelsens cirk. dec. 1891 med fördelning efter ålder och kön, återfinnes i Tab. 19. I denna tab. äro medtagna

alla utom staden aflidna, som vid dödstillfället voro kyrkoskrifna härstädes. I tab. 20 och 21 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina hufvudgrupper och fördelade efter månader och kvartal samt efter stadsdelar; i den senare af dessa tab. äro, i motsats mot de 2 föregående, de dödsfall, som träffat här kyrkoskrifne på ort *utom* staden ej medräknade, utan finnas dessa specificerad i tab. 22. I tab. 23 redogöres för dödsorsakerna bland främlingar, som aflidit härstädes.

Bland *dödsorsakerna* möta som vanligt de kroniska infektionssjukdomarne med största siffran (490, tab. 19); lungsot med 386 fall föranledde 17,3 % af alla dödsfall, svarande mot 2,4 lungsotsfall på 1,000 innevånare. Medräknas endast de inom staden aflidne (363) erhållas siffrorna 16,4 och 2,2. Dessa senare tal motsvarar de olika åren af tidsperioden 1904—1908 af resp. 17,6 18,7, 18,9, 16,3, 15,7 samt 2,5, 2,9, 2,9, 2,3 och 2,3. Sedan tre år är sålunda en tydlig nedgång af den absoluta lungsotsdödligheten att konstatera.

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1909.

Arbetets art:	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning af:</i>													
Afträden	3,428	4,041	4,815	3,694	3,967	3,507	4,861	5,053	3,851	4,030	3,809	3,538	48,594
Gårdar	3,428	4,041	4,815	3,694	3,967	3,507	4,861	5,053	3,851	4,030	3,809	3,538	48,594
Afloopstrummor och diken	1,835	1,893	2,635	2,132	2,483	2,017	3,127	3,278	2,424	2,607	2,417	2,003	28,851
Stall	176	245	249	160	204	181	233	281	241	221	190	194	2,575
Svinhus	20	25	41	37	53	29	22	102	58	61	19	21	488
Fåhus	22	21	37	33	27	38	34	93	66	61	18	28	478
Afstjälpningsplatser	28	49	47	52	35	47	52	187	41	48	37	50	673
Lump-, ben- och hudupplag	64	52	72	67	64	69	71	70	62	61	65	69	786
Bostäder	502	807	715	1,112	1,326	893	821	550	524	698	707	603	9,258
Källare	652	665	792	835	831	772	797	796	626	804	702	694	8,966
Nybyggda hus	39	29	50	73	62	63	100	72	64	89	80	63	784
Bagerier	204	531	235	252	247	214	216	200	199	383	266	232	3,179
Charkuterier och korffabriker	288	333	325	328	250	318	351	259	308	326	363	342	3,791
Slakterier i staden o. angränsande kommuner	10	6	5	4	2	1	—	16	16	—	1	—	61
Spisningslokaler	114	128	138	142	232	144	90	146	102	124	115	118	1,593
Salubodar och upplag för födoämnen	2,787	2,998	3,126	3,919	3,413	3,055	3,186	2,956	2,749	3,292	3,003	3,291	37,775
Saluhallar	557	547	662	525	562	539	523	507	502	547	562	626	6,659
Salutorg	380	369	404	330	400	400	381	387	377	395	383	425	4,631
Kustens fiskbrygga	11	9	8	9	30	12	9	6	9	14	8	7	132
Järnvägsstationer	7	11	9	9	8	10	50	20	11	18	11	6	170
Fartyg med matvaror	13	23	12	—	24	52	79	83	27	74	92	41	520
<i>Öfriga arbeten:</i>													
Anhållande och oskadliggörande af födoämnen	39	7	3	4	11	10	16	10	15	5	1	8	129
Inköp och hämtning af prof till undersökning	114	—	110	144	4	—	1	—	43	10	—	—	426
Skrifning	64	22	27	34	48	66	97	64	60	73	65	95	715
Anmälan till H.-nämnden och allm. polisen ...	6	—	—	1	2	3	6	3	3	26	8	3	61
Desinfektioner	171	132	113	122	106	86	101	86	118	140	180	115	1,470
Besök i sjuka hem	258	293	227	230	201	184	207	182	204	291	339	235	2,851
Afhämtat dödsattester	43	36	46	33	23	49	38	48	36	36	46	38	472
Vittnat inför rätta i hälsovårdsärenden	1	5	1	1	1	—	1	—	—	1	1	—	12
Kallat till inställelse inför H.-nämnden	—	3	2	8	—	1	—	4	1	—	3	—	22
Biträde åt Hälsovårdsnämndens vaccinatörer ...	—	—	—	—	9	26	15	—	34	13	—	—	97
Utfövat tillsyn öfver minderåriga i arbetet ...	—	—	184	—	—	303	66	—	159	23	1	155	891
Utfört diverse arbeten	162	296	182	152	205	233	190	185	222	213	225	246	2,511
Besiktning af auktionsgoods	2	21	51	38	42	18	7	34	90	61	65	16	445
Besiktning af skolor (antal besiktigade skolor)	8	2	—	12	2	56	—	—	—	—	—	—	80
Summa Summarum	15,433	17,640	20,138	18,186	18,841	16,903	20,609	20,731	17,093	18,775	17,591	16,800	218,740

Tab. 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1900 samt stall, fähus och svinstia i hvarje stadsdel.

Stadsdel	Antal egendomar		Latrinuppsamling								Uppsamling af sopor eller stallspillning				Begagnade			Underjordiskt aflopp			Vattenledning å gård	Urinrör å gård	Kompostupplag å tomt					
	där renhållningen hämtar	där bonde hämtar	Kistan				Blandning				i bajor på plan	blott i köken	i ej flyttbara kärl	i vagn	i latrinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård	från stall och dylikt				från sop-plan				
			Vattenkloseter	ej flyttbar	Spänner	Grop	med kalk	med lorfjord	med aska																			
Nordstaden	213	24	6	221	—	5	—	200	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	237	18	233	234	229	—				
Sydstaden	381	58	18	333	—	92	—	231	199	—	—	—	—	—	—	—	—	—	421	25	404	423	386	—				
Masthugget m. m.	211	104	—	303	—	12	—	23	284	—	—	—	—	—	—	—	—	—	308	50	283	314	273	—				
Haga	284	30	—	315	—	1	—	—	315	—	—	—	—	—	—	—	—	—	313	15	303	314	313	—				
Annedal	230	26	3	254	—	1	—	5	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	258	6	255	250	247	4				
Landala	134	20	—	141	—	16	—	2	143	11	—	—	—	—	—	—	—	—	8	2	11	141	6	139	140	139	3	
13:de och 14:de rotarna	310	49	6	339	1	27	—	220	130	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	3	—	332	26	342	351	335	—	
15:de roten	99	29	8	114	2	7	—	99	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	3	2	126	10	111	125	123	9	
Stampen och Gullbergsvass	107	47	—	120	2	27	—	—	148	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	3	1	134	38	108	128	96	12	
Olskroken m. m.	99	214	1	256	5	57	—	28	228	43	—	—	—	—	—	—	—	—	57	47	29	207	41	190	213	186	88	
Masthuggsbergen	317	127	1	390	—	54	—	4	434	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1	—	419	4	340	394	351	—	
Majorna	549	241	6	514	6	263	1	17	732	26	—	—	—	—	—	—	—	—	55	18	33	650	30	356	601	373	64	
Lundby	65	639	7	273	64	289	72	58	397	41	—	—	—	—	—	—	—	—	123	110	99	347	74	161	151	197	229	
Summa	2,999	1,608	56	3,573	80	851	73	887	3,312	123	18	9	205	232	3,941	32	317	21	12	442	188	176	3,893	343	3,225	3,638	3,248	409

Tab. 3. Af Göteborgs Hälsopolis under 1909 verkställda beslag å födoämnen.

Varuslag	Antal beslag under												Summa	Varan			Kassations-orsak		Anmärkingar
	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December		anträffad			Förskämning		
														i upplagsmagasin	i kornfabrik	i handelslokal		Sunkliga förändringar	
Kött af storboskap	6	1	1	1	—	—	3	2	—	—	—	3	17	4	2	10	—	17	10 färska och 7 salta partier.
» » kalf	3	—	—	—	1	—	—	1	1	2	—	—	8	1	3	3	—	8	Färska partier.
» » får	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1 färskt får.
» » svin	12	—	—	—	2	1	1	1	—	2	—	2	21	12	1	8	—	21	2 färska, 17 salta och 2 rökta partier.
» » häst	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—
» » elg	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	—	—	12	11	—	1	—	12	12 skottskadade partier från skurna färska elgkroppar.
Inelfvor	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2	—	1	1	—	2	9 färska svinlungor, 1 kokt nötlefver.
Köttfärs	1	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	4	—	4	—	—	4	—
Korf	1	2	—	1	1	1	3	2	1	—	—	—	12	1	3	8	—	12	—
Sylta	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	2	2 partier kalfsylta.
Talg	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—
Fisk	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	3	—
Summa	24	4	2	2	7	4	8	7	15	5	1	5	84	20	16	34	12	72	

Varuslag	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa	i upplagsmagasin	i kornfabrik	i handelslokal	Sunkliga förändringar	Förskämning	Anmärkingar
Kött af storboskap	6	1	1	1	—	—	3	2	—	—	—	3	17	4	2	10	—	17	10 färska och 7 salta partier.
» » kalf	3	—	—	—	1	—	—	1	1	2	—	—	8	1	3	3	—	8	Färska partier.
» » får	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1 färskt får.
» » svin	12	—	—	—	2	1	1	1	—	2	—	2	21	12	1	8	—	21	2 färska, 17 salta och 2 rökta partier.
» » häst	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—
» » elg	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	—	—	12	11	—	1	—	12	12 skottskadade partier från skurna färska elgkroppar.
Inelfvor	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2	—	1	1	—	2	9 färska svinlungor, 1 kokt nötlefver.
Köttfärs	1	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	4	—	4	—	—	4	—
Korf	1	2	—	1	1	1	3	2	1	—	—	—	12	1	3	8	—	12	—
Sylta	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	2	2 partier kalfsylta.
Talg	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—
Fisk	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	3	—
Summa	24	4	2	2	7	4	8	7	15	5	1	5	84	20	16	34	12	72	

Tab. 4. Uppgift å under år 1909 i offentliga slakthuset och å dess köttbesiktningsbyråer undersökta djurkroppar.

	Storboskap			Häst			Större kalf		Mindre kalf (spädkalf)		Får		Svin		Spädgris		
	¹ / ₁	¹ / ₂	¹ / ₄	¹ / ₁	¹ / ₂	¹ / ₄	¹ / ₁	¹ / ₂	¹ / ₁	¹ / ₂	¹ / ₁	¹ / ₂	¹ / ₁	¹ / ₂	¹ / ₁	¹ / ₂	
Besiktigade å byrån	vid slakthuset	528	25	43	12	2	—	998	2	1,041	9	447	3	2,851	99	7	—
	vid Järntorget	2,508	184	923	490	9	19	11,151	93	21,128	174	20,097	52	28,134	1,440	396	—
	Summa	3,036	209	966	502	11	19	12,149	95	22,169	183	20,544	55	30,985	1,539	403	—
Slaktade i slakthuset		20,938	—	—	309	—	—	2,686	—	767	—	1,615	—	8,178	—	73	—
Summa undersökta 1909		23,974	209	966	811	11	19	14,835	95	22,936	183	22,159	55	39,163	1,539	476	—
1908																	
Besiktigade å köttbesiktnings- byråerna.....		3,408	291	867	551	4	3	10,725	83	21,139	174	20,677	79	30,252	1,190	666	—
Slaktade i slakthuset		18,633	—	—	328	—	—	2,715	—	831	—	1,620	—	11,470	—	265	—
Summa undersökta		22,041	291	867	879	4	3	13,440	83	21,970	174	22,297	79	41,722	1,190	931	—
1907																	
Besiktigade å köttbesiktnings- byråerna.....		4,799	296	914	714	8	15	10,882	79	22,385	209	21,534	77	29,690	1,273	1,017	—
Slaktade i slakthuset		17,365	—	—	345	—	—	2,364	—	797	—	1,692	—	8,758	—	408	—
Summa undersökta		22,164	296	914	1,059	8	15	13,246	79	23,182	209	23,226	77	38,448	1,273	1,425	—

Tab. 5. Besiktning af från utrikes ort införda köttvaror under år 1909.

Varuslag	Antal poster	Godkänt kg.	Reexporterad kg.	Summa kg.
Hästkött, salt eller rökt.....	12	27,273	200	27,473
Nötkött, färskt.....	1	20	—	20
» salt.....	43	60,040	475	60,515
Fårkött, färskt (fruset).....	7	22,863	—	22,863
» salt.....	27	19,346	75	19,421
Renkött, färskt (fruset).....	2	139	—	139
» rökt.....	1	125	—	125
Summa	93	129,806	750	130,556

Tab. 6. Uppgift å charkuteriverkstäder samt handelslokaler för kött, fläsk och charkuterivaror i Göteborg vid slutet af år 1909.

Lokalernas läge	Handelslägenhet			Verkstad			Antal arbetare
	ofvan jord	i källaryåning	Summa	ofvan jord	i källaryåning	Summa	
Nordstaden	6	—	6	1	—	1	4
Sydstaden	136	—	136	2	—	2	8
Masthugget m. m.	29	4	33	6	2	8	15
Haga	22	—	22	4	—	4	14
Annedal m. m.	4	—	4	3	1	4	3
Landala m. m.	3	—	3	3	—	3	8
13:de och 14:de rotarna	5	3	8	—	—	—	—
15:de roten	2	1	3	1	1	2	12
Stampen	2	—	2	1	—	1	2
Gullbergsvass	2	—	2	—	—	—	—
Olskroken m. m.	7	2	9	10	2	12	34
Masthuggsbergen	5	2	7	4	1	5	7
Majorna	13	1	14	6	1	7	20
Lundby	4	2	6	4	1	5	7
Summa	240	15	255	45	9	54	134

Tab. 7. Uppgift å bagerierna i Göteborg vid slutet af år 1909.

Lokalernas läge	Antal	Lokalen belägen		Antal arbetare
		öfvan jord	i källarevåning	
Nordstaden	9	8	1	183
Sydstaden	19	15	4	121
Masthugget m. m.	23	11	12	181
Haga	11	6	5	89
Annedal m. m.	17	12	5	155
Landala m. m.	10	4	6	42
13:de och 14:de rotarna	17	2	15	61
15:de roten	6	3	3	21
Stampen	3	3	—	9
Gullbergsvass	1	1	—	3
Olskroken m. m.	13	8	5	37
Masthuggsbergen	14	8	6	44
Majorna	26	16	10	132
Lundby	26	25	1	102
Summa	195	122	73	1,180

Tab. 8. Uppgift å charkuteriwerkstäder samt handelslokaler
 för kött, fläsk och charkuterivaror i Göteborg

Tab. 8. Uppgift å mjölkförsäljningslokaler i Göteborg
 vid slutet af år 1909.

Lokalernas läge	Antal	Lokalen belägen	
		öfvan jord	i källarevåning
Nordstaden	11	10	1
Sydstaden	24	19	5
Masthugget m. m.	44	38	6
Haga	26	25	1
Annedal m. m.	17	13	4
Landala m. m.	13	10	3
13:de och 14:de rotarna	30	10	20
15:de roten	10	5	5
Stampen	5	4	1
Gullbergsvass	5	5	—
Olskroken m. m.	32	29	3
Masthuggsbergen	45	36	9
Majorna	39	30	9
Lundby	39	36	3
Summa	340	270	70

Tab. 9. Öfversikt af födda i Göteborg år 1909, med fördelning på månader.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Däraf oäkta
	äкта		oäkta		tillsam- mans	äкта		oäkta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Januari	190	174	41	37	442	4	2	1	—	7	449	79
Februari	141	138	27	42	348	1	5	—	1	7	355	70
Mars	168	171	42	45	426	4	2	—	—	6	432	87
April	159	137	55	31	382	2	2	—	2	6	388	88
Maj	153	163	41	30	387	2	1	—	2	5	392	73
Juni	140	145	27	39	351	2	3	2	—	7	358	68
Juli	159	148	37	30	374	2	3	1	—	6	380	68
Augusti	180	141	46	36	403	6	4	1	—	11	414	83
September	151	173	39	42	405	7	1	2	2	12	417	85
Oktober	158	164	38	38	398	3	4	2	3	12	410	81
November	135	143	35	19	332	—	2	—	—	2	334	54
December	148	150	45	29	372	4	3	1	2	10	382	77
Hela året	1,882	1,847	473	418	4,620	37	32	10	12	91	4,711	913

Tab. 10. Öfversikt af födda i Göteborg år 1909, med fördelning på församlingar.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Däraf oäkta
	äкта		oäkta		tillsam- mans	äкта		oäkta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Domkyrkan	87	94	40	44	265	2	1	1	2	6	271	87
Vasa	210	205	58	45	518	2	4	1	2	9	527	106
Kristine	100	113	36	30	279	1	3	—	3	7	286	69
Haga	115	129	56	44	344	3	3	—	—	6	350	100
Annedal	205	188	52	39	484	6	1	3	2	12	496	96
Masthugget	181	169	50	39	439	6	2	2	1	11	450	92
Oskar Fredrik	312	304	65	60	741	5	4	2	—	11	752	127
Karl Johan	226	222	34	29	511	4	6	1	—	11	522	64
Gamlestaden	215	210	55	58	538	1	3	—	1	5	543	114
Lundby	213	196	26	30	465	7	5	—	1	13	478	57
Garnison	6	4	1	—	11	—	—	—	—	—	11	1
Tyska	5	6	—	—	11	—	—	—	—	—	11	—
Mosaiska	7	3	—	—	10	—	—	—	—	—	10	—
Katolska	—	4	—	—	4	—	—	—	—	—	4	—
Hela året	1,882	1,847	473	418	4,620	37	32	10	12	91	4,711	913

Tab. 11. Befolkningens rörlighet i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1909.

	Folkmängd 31/12 1908	Ingångna äktenskap	Lefvande födda		Döda	Öfverskott af			Folkmängd 31/12 1909
			alla	däraf oäkta		levande födda + och döda -	Inflyttade + och utflyttade -		
Domkyrkan.....	12,870	153	265	84	189	+ 76	+ 134	13,080	
Vasa	25,074	192	518	103	426	+ 92	- 193	24,973	
Kristine	11,180	68	279	66	155	+ 124	- 312	10,992	
Haga	13,208	110	344	100	176	+ 168	- 217	13,159	
Annedal	15,629	159	484	91	220	+ 264	- 145	15,748	
Masthugget	12,562	103	439	89	191	+ 248	- 141	12,669	
Oskar Fredrik	22,760	181	741	125	268	+ 473	+ 447	23,680	
Karl Johan	19,279	116	511	63	285	+ 226	+ 33	19,538	
Gamlestaden	13,401	79	538	113	171	+ 367	- 200	13,568	
Lundby	13,817	70	465	56	143	+ 322	- 151	13,988	
Garnison	841	3	11	1	12	- 1	- 23	817	
Tyska	830	2	11	-	15	- 4	- 17	809	
Mosaiska	605	6	10	-	5	+ 5	+ 2	612	
Katolska	361	1	4	-	4	+ 0	- 39	322	
Summa	162,417	1,243	4,620	891	2,260	+ 2,360	- 822	163,955	

Tab. 12. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1905—1909.

	År	Januari	Februari	Mars	April	May	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döda inom staden på 1,000 inne- vånare för år räknadt	1905	14.5	15.2	12.0	14.5	15.3	17.3	15.6	13.2	14.5	12.6	11.7	16.1	15.7
	1906	14.2	16.2	13.4	13.2	14.2	17.6	16.0	11.9	17.0	10.8	13.2	11.2	15.3
	1907	13.3	17.1	14.9	13.4	16.1	16.5	12.4	14.2	8.9	8.7	11.2	11.8	13.7
	1908	13.9	20.8	16.9	14.2	16.4	11.7	11.8	14.3	10.5	14.9	9.6	11.9	14.3
	1909	12.6	14.9	13.3	16.6	12.0	11.2	14.7	10.9	8.0	10.6	11.0	10.9	17.5
Medeltal 1905—1909	13.7	16.8	14.1	14.4	14.8	14.8	14.1	12.9	11.8	11.5	11.3	12.4	15.3	
Alla döda bland här kyrkoskrifna														
1905	2,201	194	144	181	189	218	206	179	190	161	144	204	191	
»	1906	2,311	212	185	176	192	237	224	229	145	181	154	202	
»	1907	2,253	241	209	186	225	233	182	135	122	161	164	190	
»	1908	2,404	289	238	203	235	163	177	164	215	140	172	199	
»	1909	2,226	210	192	236	174	161	214	130	152	172	155	248	

Tab. 13. Dödligheten inom Göteborg år 1909 för olika stadsdelar bland mantalsskrifna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden.....	5,155	70	13.6
2	Sydstaden.....	9,319	116	12.4
3	Masthugget m. m.....	15,862	164	10.3
4	Masthuggsbergen.....	24,178	288	11.9
5	Majorna.....	21,499	306	14.2
6	Haga.....	13,041	144	11.0
7	13:de och 14:de rotarna.....	13,329	106	8.0
8	Landala.....	8,871	124	14.0
9	Annedal och Änggården.....	9,591	131	13.7
10	Stampen, Gullbergsvass.....	5,961	68	11.4
11	15:de roten.....	5,834	52	8.9
12	Olskroken m. m.....	13,734	145	10.6
13	Lundby.....	13,746	129	9.4
14	Fattighusen.....	1,731	210	121.3
	Summa	161,851	2,053	—

Tab. 16. Öfersikt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1900—1909.

Tab. 14. Öfersikt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1909.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December
Temperatur C. 1909, absolut maximum	+24.5	+ 7.1	+ 5.0	+ 8.5	+13.5	+19.5	+24.0	+24.5	+21.5	+20.5	+16.0	+10.5	+ 6.0
» » » minimum	-14.0	- 8.0	-14.0	-13.5	- 2.5	+ 1.0	+ 7.0	+ 7.0	+10.0	+ 3.5	+ 3.0	- 9.0	-11.0
» » » medeltal.....	+ 6.98	+ 0.8	- 2.1	- 0.4	+ 4.7	+ 9.1	+14.2	+15.6	+15.4	+12.3	+11.0	+ 1.7	+ 1.5
» » » medeltal åren 1859—1900	+ 7.25	- 0.73	- 0.86	+ 0.65	+ 5.36	+10.37	+15.03	+16.79	+15.91	+12.68	+ 7.84	+ 3.59	+ 0.35
Nederbörd 1909, millimeter	964.8	79.7	29.3	52.7	33.0	67.8	47.5	99.0	71.3	129.2	137.5	75.8	142.0
» » » medeltal millimeter åren 1860—1901	771.7	69.8	64.2	46.2	51.9	39.2	49.8	55.6	71.8	89.4	85.4	81.6	66.8
Relativ fuktighet 1909, medeltal %.....	78	87	86	82	73	64	70	72	75	77	82	86	87
Barometern i millimeter 1909.....	757.2	759.3	762.3	753.4	759.5	762.7	757.2	752.8	756.3	760.1	755.6	756.1	751.6

Tab. 16. Öfersikt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1900—1909.

	1900		1901		1902		1903		1904		1905		1906		1907		1908		1909	
	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde
Smittkoppor ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	552	27	1	—	2	—	3,052	173	4	—	31	—	1,048	28	536	23	345	21	1,104	41
Skarlakansfeber.	323	17	167	5	1,074	49	649	34	142	13	193	7	330	8	443	13	319	7	166	10
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	119	6	135	7	55	11	122	11	112	3	234	20	139	13	77	8	305	20	152	13
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
Påssjuka	159	—	317	—	200	—	115	—	18	—	9	—	318	—	153	—	21	—	40	—
Influensa	1,637	12	2,662	12	1,333	9	413	1	1,299	7	853	4	521	2	1,233	5	2,349	30	500	5
Kikhosta	660	44	706	45	622	50	119	12	466	32	737	52	249	28	438	20	594	52	568	28
Difteri	198	14	164	12	101	9	68	12	106	15	163	13	199	15	236	16	484	34	453	25
Strypsjuka	32	4	23	1	41	6	25	1	25	—	39	4	47	9	50	13	73	12	57	10
Akut barnfö- lamning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	2	2	—	—	—

Tab. 17. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1909, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Sjukdomar		Under 2 år	Under 2 år	Från 2 till 7 år	Från 7 till 15 år	Från 15 till 60 år	Öfver 60 år	Summa	Staden inom Vallgraven samt Pustervik	13:de och 14:de rotarne, Hagaheden m. m. väster om Södra landsvägen	Haga, Annedal, Landala och Västra Branddala	Majorerna och Masthuggsväster om Olivedalshäcken	Garnlesluden, Stampen, Burgården, 15:de roten m. m.	Lundby	Okänd bostad
1	Vattenkoppor. <i>Varicella</i>	55	108	32	4	—	194	12	7	44	98	23	10	—	—
2	Mässling. <i>Morbilli</i>	274	582	222	26	—	1,104	72	36	300	429	118	149	—	—
3	Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	11	—	22	3	—	77	3	5	8	50	6	5	—	—
4	Rash. <i>Roseola febrilis</i>	1	—	1	—	—	2	—	1	1	—	—	—	—	—
5	Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	1	—	1	1	—	4	—	1	—	1	2	—	—	—
6	Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	2	—	17	38	1	67	2	1	15	22	2	25	—	—
7	Rödsot. <i>Dysenteria</i>	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
8	Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>	2	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—
9	Pässjuka. <i>Parotitis</i>	8	—	8	13	2	40	1	—	13	6	11	9	—	—
10	Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	4	—	40	392	43	500	38	21	129	189	95	28	—	—
11	Kikhosta. <i>Pertussis</i>	193	—	46	7	—	568	18	22	137	283	62	46	—	—
12	Difteri. <i>Diphtheria</i>	23	—	55	16	1	181	4	1	42	117	10	7	—	—
13	Strypsjuka. <i>Croup</i>	17	—	3	—	—	40	—	1	8	22	3	6	—	—
14	Ros. <i>Erysipelas</i>	6	—	3	52	22	87	2	—	39	23	14	9	—	—
15	Varfeber. <i>Pyæmia</i>	—	—	—	3	—	4	1	—	1	1	—	1	—	—
16	Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	2	—	2	—	—	—	1	1	—	—	—
17	Chancre. <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	1	1	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—
18	Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	—	—	1	33	—	36	10	1	10	13	1	1	—	—
19	<i>Syphilis</i>	2	—	1	12	—	17	1	—	4	11	1	—	—	—
20	Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—	—	30	2	32	6	—	6	19	—	—	—	—
21	Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	—	5	11	—	17	1	—	6	6	2	2	—	—
22	Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	24	—	23	117	11	200	18	16	73	62	21	10	—	—
23	Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,119	—	523	1,285	415	4,292	236	126	1,098	1,985	371	476	—	—
24	Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	104	—	35	108	42	379	15	8	165	155	16	20	—	—
25	Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	—	—	32	89	13	160	8	6	50	86	6	3	1	—
26	Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	37	—	332	422	22	1,028	43	69	306	412	109	87	2	—
27	Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	65	—	61	259	35	497	31	18	105	236	50	55	2	—
28	Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	851	—	160	664	158	2,274	100	49	633	1,056	298	135	3	—
29	Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	—	—	16	99	8	132	8	7	48	50	8	11	—	—
30	Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	—	2	12	2	18	—	—	7	11	—	—	—	—
31	Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	—	—	3	60	18	86	5	3	10	40	13	15	—	—
32	Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	—	—	10	59	7	85	9	3	23	36	6	8	—	—
33	Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	—	—	16	381	82	480	81	16	96	216	65	6	—	—
34	Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	1	—	25	151	23	204	9	4	71	73	23	24	—	—
35	<i>Erythema multiforme</i>	1	—	4	13	—	22	2	5	1	11	3	—	—	—
36	Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	—	—	34	22	—	89	3	2	13	49	13	9	—	—
37	Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	6	—	19	30	2	72	5	2	25	27	4	9	—	—
38	Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	2	—	10	29	15	57	3	1	23	15	3	11	1	—
39	Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	—	4	—	5	3	—	2	—	—	—	—	—
40	Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	—	—	9	10	—	31	—	1	5	22	1	2	—	—
	Summa	2,809	3,124	1,772	4,459	924	13,088	750	433	3,519	5,835	1,361	1,180	10	—

Tab. 18. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1909 fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December	Alla
1 Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	40	46	22	13	7	16	4	6	4	4	3	29	194
2 Mässling. <i>Morbilli</i>	1	4	—	—	16	56	53	25	17	108	188	640	1,104
3 Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	3	—	13	4	4	2	11	3	13	12	7	1	77
4 Rash. <i>Roseola febrilis</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2
5 Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	—	—	1	—	—	—	2	—	—	1	—	—	4
6 Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	1	22	6	1	—	4	6	9	2	—	9	7	67
7 Rödsot. <i>Dysenteria</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
8 Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2
9 Påssjuka. <i>Parotitis</i>	11	—	1	7	5	4	1	—	4	2	1	2	40
10 Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	147	160	100	40	18	4	—	—	—	2	14	15	500
11 Kikhosta. <i>Pertussis</i>	74	63	77	48	48	71	32	42	20	23	21	49	568
12 Difteri. <i>Diphtheria</i>	23	14	8	13	3	4	9	3	10	26	46	22	181
13 Strypsjuka. <i>Croup</i>	8	5	2	2	4	1	—	—	1	6	6	5	40
14 Ros. <i>Erysipelas</i>	10	12	8	8	7	11	5	7	6	3	4	6	87
15 Varfeber. <i>Pyæmia</i>	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	1	—	4
16 Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
17 Chancere. <i>Ulcus venereum simplex</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
18 Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	2	—	5	1	—	5	2	2	1	8	5	3	36
19 <i>Syphilis</i>	1	1	2	—	—	—	3	—	2	4	2	2	17
20 Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	4	—	3	1	1	6	3	2	1	7	1	2	32
21 Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	3	—	—	—	—	2	4	2	—	—	1	2	17
22 Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	34	25	22	22	17	22	8	4	19	7	10	10	200
23 Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	486	614	548	397	351	328	193	159	269	242	293	412	4,292
24 Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	33	38	45	29	30	30	22	14	17	26	25	70	379
25 Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	6	14	15	13	14	25	13	7	11	18	15	9	160
26 Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	111	86	96	63	69	67	42	45	99	104	138	108	1,028
27 Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	34	38	63	48	28	45	35	41	43	36	42	44	497
28 Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	125	115	188	186	170	199	228	200	279	236	176	172	2,274
29 Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis. Perityphlitis</i>	11	16	8	11	8	11	10	5	15	13	13	12	132
30 Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	—	2	—	3	1	—	—	4	2	4	2	18
31 Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	4	8	11	12	7	12	6	2	9	5	6	5	86
32 Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	11	43	12	7	5	10	6	4	5	7	3	7	85
33 Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	59	23	38	36	30	56	32	29	42	39	33	43	480
34 Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	27	3	12	13	23	21	15	10	19	13	13	15	204
35 <i>Erythema multiforme</i>	1	—	1	3	2	4	1	1	1	4	—	1	22
36 Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	5	—	14	6	9	8	8	4	9	3	11	6	89
37 Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	3	—	4	6	8	3	9	7	5	10	7	8	72
38 Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	1	—	4	3	8	6	8	3	5	2	5	7	57
39 Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	—	1	—	1	—	1	2	—	—	—	5
40 Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	3	—	3	6	2	—	4	4	2	3	4	—	31
Summa	1,284	1,377	1,334	1,002	898	1,035	776	644	937	976	1,108	1,717	13,088

Tab. 19. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg kyrkoskriftnämning inom och utom staden aflidna (efter ålder och kön).

Dödsorsakernas benämning (Siffrorna hänvisa till gällande dödsorsaksnomenklatur)	De aflidnas lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning						
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- køn	Kvinn- køn	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.			
I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar.																				
3. Missfoster och bildningsfel. <i>Monstrum et vitium primæ conformationis</i>	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	6	Missfoster och bildningsfel.
4. Medfödd svaghet. <i>Debilitas congenita</i>	57	52	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58	53	111	Medfödd svaghet.	
5. Bristande lungutvidgning. <i>Atelectasis pulmonum</i>	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	Bristande lungutvidgning.	
6. Medfödd syfilis. <i>Syphilis congenita</i>	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	4	Medfödd syfilis.	
7. Öfriga medfödda sjukdomar. <i>Alii morbi congeniti</i>	7	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	2	9	Öfriga medfödda sjukdomar.	
Summa	70	59	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	71	61	132		
II. Ålderdomssjukdomar.																				
8. Ålderdomsaftyning. <i>Marasmus senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	80	171	251	Ålderdomsaftyning.
9. Ålderdomsbrand. <i>Gangræna senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2	8	Ålderdomsbrand.	
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86	173	259		
III. Akuta infektionssjukdomar.																				
11. Mässling. <i>Morbilli</i>	—	—	6	6	16	13	—	1	—	—	—	—	—	—	—	22	20	42	Mässling.	
12. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	—	—	1	—	5	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	7	4	11	Skarlakansfeber.	
14. Tarmtyfus. <i>Febris typhoides</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	8	13	Tarmtyfus.	
17. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>	4	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	6	Inhemsk kolera. Barnkolera.	
19. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	6	2	6	6	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	11	29	Kikhosta.	
20. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	7	Influensa	
21. Difteri. <i>Diphtheria</i>	—	—	2	—	8	9	4	3	1	—	—	—	—	—	—	15	12	27	Difteri.	
22. Strypsjuka. <i>Laryngitis pseudomembranacea (Croup)</i>	—	—	—	1	2	4	1	2	—	—	—	—	—	—	—	3	7	10	Strypsjuka.	
23. Varfeber. <i>Pyæmia. Septichæmia</i>	1	1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	11	7	18	Varfeber.	
24. Barnsängsfeber. <i>Sepsis puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	Barnsängsfeber.
25. Ros. <i>Erysipelas</i>	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6	3	9	Ros.	
26. Stelkramp. <i>Tetanus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	Stelkramp.	
31. Malaria.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Malaria.	
Summa	17	4	16	13	38	34	6	7	1	—	—	—	—	—	—	99	79	178		

Tab. 19. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas										lefnadsålder						Summa			Dödsorsakens benämning	
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år	60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.					
XII. Andningsorganens sjukdomar.																					
67. Strupsjukdom. <i>Morbus laryngis</i>																		1	1	2	Strupsjukdom.
68. Ödem i struphuvudet. <i>Oedema laryngis</i>															1			1	1	2	Ödem i struphuvudet.
69. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis. Empyema</i> ...	1																7	3	10	Lungsäcksinflammation.	
70. Akut luftrörsinflammation. <i>Bronchitis acuta</i>	14	14	12	6	11	9	1									38	31	69	Akut luftrörsinflammation.		
71. Kronisk luftrörsinflammation. <i>Bronchitis chronica</i>					1	1										9	10	19	Kronisk luftrörsinflammation.		
72. Blodträngning och ödem i lungorna. <i>Hyperæmia et oedema pulmonum</i>	1																1		1	Blodträngning och ödem i lungorna.	
73. Lungblödning. <i>Hæmorrhagia pulmonum</i>																	1		1	Lungblödning.	
74. Lungemfysem. <i>Emphysema pulmonum. Asthma</i>																		1	1	Lungemfysem.	
75. Lunginflammation. <i>Pneumonia acuta</i>	4	6	6	10	11	13	4		1	1						68	81	149	Lunginflammation.		
Summa	20	20	18	16	23	23	5		2	1						124	128	252			
XIII. Matsmältningsorganens sjukdomar.																					
81. Akut inflammation i magen och tarmarna. <i>Gastritis, enteritis et colitis acuta</i>	16	15	5	9	7	2										32	28	60	Akut inflammation i magen och tarmarna.		
82. Kronisk inflammation i magen och tarmarna. <i>Gastritis, enteritis et colitis chronica</i>	4	2	2													9	6	15	Kronisk inflammation i magen och tarmarna.		
83. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis. Perityphlitis</i>					2	1		2								9	5	14	Blindtarmsinflammation.		
84. Magsår. <i>Ulcus ventriculi</i>									1							8	8	16	Magsår.		
85. Tarmhinder. <i>Ileus</i>					1											2	3	5	Tarmhinder.		
86. Tarmbräck. <i>Hernia intestinalis</i>																3	6	9	Tarmbräck.		
87. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	1				3	1										10	5	15	Bukhinneinflammation.		
89. Lefversjukdom. <i>Morbus hepatis</i>																4	3	7	Lefversjukdom.		
90. Gallsten. <i>Cholelithiasis</i>																	7	7	14	Gallsten.	
91. Andra sjukdomar i matsmältningsorganen. <i>Alii organorum digestionis morbi</i>																4	3	7	Andra sjukdomar i matsmältningsorganen.		
Summa	21	17	7	9	13	3	1	1	2	1						81	74	155			

Tab. 19. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas									
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
XVIII. Svulster.										
112. Kräfta. <i>Cancer</i> :										
a) Kräfta i magsäcken. <i>Cancer ventriculi</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) » i bröstkörteln. <i>Cancer mammæ</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
c) » i lifmodern. <i>Cancer uteri</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) » i andra organ. <i>Cancer aliorum organorum</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
113. Sarkom. <i>Sarcoma</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
114. Svulster af andra slag. <i>Tumores alii</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX. Våldsam död.										
115. Olyckshändelse eller våda. <i>Casus mortiferi</i> :										
1. Drunkning. <i>Submersio</i>	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—
3. Förbränning. <i>Ambustio. Combustio</i>	—	—	1	—	2	2	—	—	—	—
6. Kväfning. Ihjälliggnig. <i>Suffocatio</i>	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Krossning och brottskador. <i>Contusio. Laceratio. Fractura</i> :										
b) Järnvägsskada.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
d) Fall.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
e) Andra kross- och brottskador.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
9. Akut förgiftning. <i>Intoxicatio acuta</i> :										
b) Af kolos.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
10. Andra olyckshändelser. <i>Alii casus mortiferi</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
116. Sjålfmord. <i>Suicidium</i> :										
1. Drunkning. <i>Submersio</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Hångning. <i>Strangulatio</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Krossning och brottskador. <i>Contusio. Laceratio. Fractura</i> :										
b) Järnvågsskada.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Sår. <i>Vulnus</i> :										
a) Skårsår.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Skottsår.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Gift.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Transport	1	2	1	—	2	2	5	1	2	—

Dödsorsakernas benämning	lefnadsålder										Summa				
	15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man-kön	Kvinn-kön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.			
Kräfta.															
a) Kräfta i magsäcken.....	—	—	1	2	17	10	21	26	—	1	—	—	39	39	78
b) » i bröstkörteln.....	—	—	—	—	1	—	6	—	6	—	—	—	—	13	13
c) » i lifmodern.....	—	—	—	—	2	—	6	—	4	—	1	—	—	13	13
d) » i andra organ.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sarkom.....	—	—	1	1	2	10	10	14	17	2	2	—	27	32	59
Svulster af andra slag.....	—	—	1	—	—	1	2	—	1	1	—	—	3	3	6
Summa	—	—	1	2	2	1	2	—	—	—	—	—	5	3	8
Summa	1	4	9	30	35	37	54	3	4	—	—	—	74	103	177
Våldsam död.															
Olyckshändelse eller våda.															
1. Drunkning.....	4	—	9	—	3	1	1	—	—	—	—	—	22	1	23
3. Förbränning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	5
6. Kväfning. Ihjälliggnig.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3
7. Krossning och brottskador.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Järnvågsskada.....	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
d) Fall.....	—	—	2	1	—	—	2	—	—	—	—	—	2	3	5
e) Andra kross- o. brottsk.	—	—	1	—	2	—	—	—	—	1	—	—	3	2	5
9. Akut förgiftning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Af kolos.....	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	1	3
10. Andra olyckshändelser.....	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Sjålfmord.															
1. Drunkning.....	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	1	2	3
5. Hångning.....	—	—	2	—	4	—	3	—	—	—	—	—	9	—	9
7. Krossning och brottskador.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Järnvågsskada.....	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
8. Sår.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
a) Skårsår.....	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
b) Skottsår.....	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
10. Gift.....	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Summa	5	—	19	2	14	3	4	3	—	1	—	—	53	14	67

Tab. 20. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg kyrkoskrifna inom staden aflidna; (fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal).

Dödsorsaker	Januari			Februari			Mars			April			Maj			Juni			Juli			Augusti			Septemb.			Oktober			November			December			Kvartal												Summa			Proc. af hela antalet dödsfall	
	1:sta			2:dra			3:dje			4:de			1:sta			2:dra			3:dje			4:de			1:sta			2:dra			3:dje			4:de			1:sta			2:dra			3:dje			4:de							
	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a		m.
Bildningsfel och medfödda sjukdomar...	11	5	16	4	2	6	4	7	11	4	8	12	4	4	8	2	8	10	3	6	4	8	7	2	9	4	6	10	6	4	10	18	5	23	19	14	33	10	20	30	14	12	26	28	15	43	71	61	132	5.9			
Ålderdomssjukdomar	12	21	33	9	20	29	13	23	36	7	10	17	5	12	17	9	13	22	5	10	6	8	4	14	18	4	17	21	6	12	18	10	15	25	34	64	98	21	35	56	11	30	41	20	44	64	86	173	259	11.6			
Akuta infektionssjukdomar.....	4	7	11	8	5	13	9	8	17	4	5	9	7	5	12	4	7	11	7	6	5	17	4	—	4	8	4	12	8	6	14	24	21	45	21	20	41	15	17	32	23	11	34	40	31	71	99	79	178	8.0			
Kroniska infektionssjukdomar	23	17	40	20	17	37	24	21	45	14	24	38	22	18	40	29	21	50	21	22	12	26	12	18	30	22	24	46	25	19	44	25	26	51	67	55	122	65	63	128	47	52	99	72	69	141	251	239	490	22.0			
Konstitutionella sjukdomar.....	3	1	4	2	1	3	—	—	—	—	2	2	2	2	4	2	1	3	1	1	—	1	—	1	1	—	1	1	1	1	2	1	1	2	5	2	7	4	5	9	2	2	4	2	3	5	13	12	25	1.1			
Kroniska förgiftningssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	3	—	3	1	—	1	—	6	—	6	0.3			
Sinnessjukdomar	2	—	2	1	—	1	1	1	2	2	—	2	—	—	—	1	1	2	3	1	—	1	—	1	—	—	—	1	1	2	—	3	3	4	1	5	3	1	4	4	2	6	1	4	5	—	12	8	20	0.9			
Nervsystemets sjukdomar	13	8	21	10	7	17	7	8	15	6	2	8	4	5	9	5	9	14	10	7	3	6	4	6	10	3	2	5	6	1	7	5	8	13	30	23	53	15	16	31	17	16	33	14	11	25	76	66	142	6.4			
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2	—	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2	1	3	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	0.2						
Cirkulationsorganens sjukdomar	5	5	10	8	8	16	18	8	26	14	15	29	17	6	23	14	14	28	9	8	16	26	11	11	22	6	4	10	4	2	6	11	11	22	31	21	52	45	35	80	30	35	65	21	17	38	127	108	235	10.5			
Andningsorganens sjukdomar	20	16	36	10	22	32	24	12	36	10	8	18	6	8	14	11	13	24	7	9	3	7	6	7	13	7	5	12	7	9	16	12	16	28	54	50	104	27	29	56	17	19	36	26	30	56	124	128	252	11.3			
Matsmältningsorganens sjukdomar	4	9	13	7	6	13	6	6	12	5	9	14	3	7	10	9	7	16	12	7	3	11	7	5	12	11	5	16	3	7	10	6	3	9	17	21	38	17	23	40	27	15	42	20	15	35	81	74	155	7.0			
Urinorganens sjukdomar.....	3	4	7	3	4	7	3	3	6	1	2	3	2	1	3	3	2	5	1	4	1	2	2	3	5	6	5	11	2	2	4	3	3	6	9	11	20	6	5	11	4	8	12	11	10	21	30	34	64	2.9			
Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1	1	—	1	1	—	1	1	1	2	4	1	5	0.2			
Hud- och bindväfssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	1	—	1	3	—	3	0.1			
Svulster	8	6	14	6	8	14	5	12	17	5	8	13	7	7	14	7	12	19	6	5	3	8	8	11	19	9	10	19	5	13	18	3	8	11	19	26	45	19	27	46	19	19	38	17	31	48	74	103	177	7.9			
Våldsam död: olyckshändelse eller våda	1	—	1	—	1	—	4	1	5	2	2	4	—	1	1	4	—	4	7	1	—	1	4	5	2	7	4	—	4	1	2	3	5	1	6	6	1	7	6	3	9	15	4	19	10	3	37	11	48	2.2			
själfmord.....	1	—	1	—	1	—	3	2	5	2	—	2	3	—	3	1	—	1	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	3	4	3	7	6	—	6	2	—	2	4	—	4	16	3	19	0.9			
mord och dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	0.1						
Ej uppgifven dödsorsak	—	1	1	—	2	2	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	4	1	1	2	1	2	3	—	2	2	3	8	11	0.5				
Summa	110	100	210	89	103	192	124	112	236	79	95	174	85	76	161	104	110	214	95	87	162	130	70	82	152	86	86	172	76	79	155	127	121	248	323	315	638	268	281	549	237	227	464	289	286	575	1,117	1,109	2,226	100			

Tab. 21. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.

	Nordstaden	Sydstaden	Masthuggst m. m.	Masthuggs- bergen	Majorna	Haga	13:de och 14:de rotarna	Landala	Annedal, Änggården	Stampen, Gullbergsvass	15:de roten	Oskroken m. m.	Landby	Fattighusen	Summa
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	3	10	17	21	19	10	4	5	7	5	3	17	6	—	127
Ålderdomssjukdomar	5	12	13	29	38	15	8	15	16	5	6	6	6	79	253
Akuta infektionssjukdomar	5	5	13	24	27	13	6	16	19	3	4	11	16	2	164
Kroniska infektionssjukdomar	23	22	30	87	71	27	15	27	29	18	9	39	26	41	464
Konstitutionella sjukdomar	2	2	—	3	4	—	4	2	—	—	2	3	1	1	24
Kroniska förgiftningssjukdomar	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	6
Sinnessjukdomar	—	1	—	—	1	—	1	—	—	1	—	1	1	7	13
Nervsystemets sjukdomar	2	6	13	19	15	11	10	6	11	6	2	8	7	16	132
Öronsjukdomar	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
Cirkulationsorganens sjukdomar	3	13	22	18	28	14	16	12	12	4	11	11	14	28	206
Andningsorganens sjukdomar	5	12	16	38	33	18	12	16	14	6	7	21	21	16	235
Matsmältningsorganens sjukdomar	5	9	15	19	21	6	8	11	10	6	—	10	13	4	137
Urinorganens sjukdomar	2	10	8	4	9	9	5	1	2	3	3	2	2	1	61
Rörelseorganens o. bensystemets sjukdomar	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	5
Hud- och bindväfssjukdomar	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3
Svulster	8	11	13	17	30	15	14	12	7	7	5	11	10	11	171
Våldsam död: olyckshändelse eller våda ...	3	—	3	3	5	5	1	1	1	3	—	3	5	—	33
själfmord	2	2	1	3	2	—	2	—	1	—	—	—	—	1	14
mord eller dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Summa	70	116	164	288	306	144	106	124	131	68	52	145	129	210	2,053

Tab. 22. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrifna, som år 1909 aflidit utom staden.

	De aflidnas lefnadsålder														Summa										
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man kön	Kvin kön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.					
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	5
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	3	3	6
Akuta infektionssjukdomar	3	—	—	1	—	2	—	—	1	—	1	—	2	—	2	1	—	1	—	—	—	—	9	5	14
Kroniska infektionssjukdomar	1	—	1	—	—	1	1	2	—	—	1	—	10	2	5	1	—	1	—	—	—	—	19	7	26
Konstitutionella sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Sinnessjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	—	—	—	5	2	7
Nervsystemets sjukdomar.....	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	2	—	4	—	—	—	—	—	2	8	10
Cirkulationsorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	4	4	2	4	10	—	2	—	—	11	18	29
Andningsorganens sjukdomar	1	1	1	1	4	2	—	—	—	—	—	2	—	1	1	1	2	—	—	—	—	—	10	7	17
Matsmältningsorganens sjukdomar	3	1	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	4	3	—	—	—	—	—	—	—	11	7	18
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	1	2	3
Svulster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	1	—	—	—	—	—	—	3	3	6
Våldsam död: olyckshändelse eller våda... själfmord	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	4	—	5	—	3	1	—	—	—	—	—	—	14	1	15
Ej uppgifven dödsorsak	2	1	—	1	—	2	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	—	—	3	8	11
Summa	14	5	4	3	5	7	4	3	3	—	6	—	24	14	26	13	10	24	3	5	—	—	99	74	173

Tab. 21. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.

Tab. 23. Dödsorsakerna år 1909 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.

	De aflidnas lefnadsålder												Summa														
	0—6 månader		6—12 månader		1—5 år		5—10 år		10—15 år		15—20 år		20—40 år		40—60 år		60—80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinnkön	Bada		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.							
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4		
Kroniska infektionssjukdomar	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5	
Sinnessjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Nervsystemets sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Cirkulationsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2	
Andningsorganens sjukdomar	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	2	4	
Matsmältningsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	
Åvulster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	
Våldsam död: olyckshändelse eller våda ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3
själfmord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Summa	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	6	—	6	2	1	4	—	5	—	—	14	14	28	

Tab. 24. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar årligen 1905—1909, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.

	1905	1906	1907	1908	1909	Medeltal	
						1905—1909	1900—1904
Dödsfall i tuberculosis pulmonum (inom staden aflidna).....	3.0	2.9	2.3	2.3	2.2	2.5	2.7
» » acut bronchit (barn till 1 års ålder)	0.3	0.4	0.4	0.5	0.3	0.4	0.4
» » cancer.....	1.0	1.0	0.9	0.8	1.0	0.9	0.9
» » acut diarrhé (barn till 1 års ålder)	1.0	0.4	0.5	0.6	0.3	0.6	0.7

Tab. 25. Jämförande öfversikt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1900—1909.

	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	27	—	—	173	—	—	28	23	21	41	31
Skarlakansfeber.....	17	5	49	34	13	7	8	13	7	10	16
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	6	7	11	11	3	20	13	8	30	13	12
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk influensa	12	12	9	1	7	4	2	5	30	5	9
Epidemisk hjärnfeber.....	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—
Kikhosta	44	45	50	12	32	52	28	20	52	28	36
Difteri och strypsjuka	18	13	15	13	15	17	24	29	36	35	21
Varfeber	15	7	13	8	7	10	20	15	13	16	12
Barnsängsfeber	2	—	—	1	3	2	2	—	3	2	1
Lungsot.....	369	354	347	350	350	412	439	367	377	363	373
Hjärttuberkulos	103	80	84	89	70	64	57	65	63	69	74
Luftrörsinflammation, akut och kronisk.....	88	88	98	94	112	82	113	116	119	82	99
Lungiinflammation.....	177	146	125	100	105	115	113	150	146	139	132
Inflammation i mage o. tarmar, akut o. kronisk	126	171	87	117	126	170	110	100	111	66	118

TYFOIDFEBERN 1909 (SJKDOMSFALL)

DIFTERIN 1909 (SJKDOMSFALL)

DÖDSFALL I TUBERKULOS LUNGSOT ANNAN TUBERKULOS

LUNDBY 1908

